

Obrazovna politika prema pripadnicima Romske nacionalne manjine u Hrvatskoj

Štengl, Nikolina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR ZA JAVNU UPRAVU I JAVNE FINACIJE
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STUDIJ JAVNE UPRAVE

Nikolina Štengl

OBRAZOVNA POLITIKA PREMA PRIPADNICIMA ROMSKE
NACIONALNE MANJINE U HRVATSKOJ

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Petra Đurman

Zagreb, 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Nikolina Štengl pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Nicolina Štengl v.r.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. TEMELJNI POJMOVI.....	2
2.1. JAVNE POLITIKE	2
2.2. JAVNO UPRAVLJANJE	3
2.3. ISTRAŽIVANJE JAVNIH POLITIKA	4
3. OBRAZOVNA POLITIKA PREMA ROMSKOJ NACIONALNOJ MANJINI.....	5
3.1. ROMSKA NACIONALNA MANJINA	5
3.1.1. ROMSKO STANOVNIŠTVO U HRVATSKOJ	7
3.1.2. POVIJESNI TIJEK.....	9
3.1.3. ROMSKI JEZIK	11
3.1.4. ROMSKA KULTURA	12
3.2. PRAVNI OKVIR SOCIJALNIH POLITIKA.....	13
3.2.1. PRAVNI OKVIR REPUBLIKE HRVATSKE	15
3.2.1. PRAVNI OKVIR EUROPSKE UNIJE.....	18
3.3 AKTERI	21
3.4 OBRAZOVANJE.....	23
3.4.1. PRAVNI TEMELJ OBRAZOVANJA NA RAZINI EUROPE	25
3.5. VRSTE OBRAZOVANJA.....	26
3.5.1. RANO I PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	27
3.5.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	30
3.5.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	32
3.6. SUDSKA PRAKSA	34
3.7. AKTUALNA PITANJA I PROBLEMI NA DRUŠTVENOJ AGENDI.....	36
3.8. IMPLEMENTACIJA I EVALUACIJA	41
4. ZAKLJUČAK.....	44
5. LITERATURA	45

Sažetak:

Glavna svrha ovog rada je istražiti koji su to problemi i izazovi sa kojima se romska djeca susreću tijekom svojeg školovanja. Problemi koji otežavaju njihovo jednako i normalno obrazovanje naspram ostale djece u obrazovnom sustavu. Romi predstavljaju subordiniranu skupinu koji su svakodnevno suočeni sa diskriminacijom i neprihvatanjem u društvu. Problem Roma prepoznat je na području cijele Europe i donošenjem različitih direktiva i rezolucija ide se u rješavanje istog. Problem Roma u Hrvatskoj je prepoznat početkom 2000te godine donošenjem Nacionalnog programa za uključivanje Roma, kasnije Nacionalne strategije za uključivanje Roma te Nacionalni plan za uključivanje Roma. Tim dokumentima utvrđuju se mjere i aktivnosti koje se žele provesti kako bi se poboljšao položaj Roma ne samo u području obrazovanja, nego i području socijalne skrbi, zdravstvene zaštite i zapošljavanja. Za obrazovanje možemo reći kako je vrlo važno za razvijanje naših kognitivnih sposobnosti i intelektualnog razvoja. Obrazovanje započinje još u predškolskoj fazi kad djeca uče kako funkcionirati u okruženju druge djece, vještine poput crtanja, pisanja, ali i ono najvažnije – jezične vještine. Upravo je nedovoljno poznavanje hrvatskog jezika glavna prepreka romskoj djeci u svladavanju gradiva u osnovnoj školi. Sufinanciranjem vrtića i namjenskog prijevoza do vrtića, ali i škola, uvođenjem romskih pomagača u škole, produženi boravak, dodatno usavršavanje nastavnika i stručnih suradnika, davanje srednjoškolskih stipendija, promicanje trogodišnjih škola vezanih za poljoprivredu, graditeljstvo, prehranu te davanje jednokratne pomoći djeci koja privedu svoje srednjoškolsko obrazovanje kraju – neke su od mjera koje se provode kako bi se ukazalo na važnost obrazovanja, kako bi ih se u što većem postotku potaknulo na pohađanje i ključno – kako bi se smanjio postotak djece koja odustaju od školovanja te kako bi se smanjio postotak njih koji se ne mogu zaposliti. Istraživanjem unazad 15ak godina, zaključujemo kako broj romske djece u školstvu raste, ali kako bi ta brojka mogla biti i puno veća.

Ključne riječi: obrazovanje, Romi, politika, dokumenti, nejednakost, diskriminacija, segregacija, nacionalna manjina

Key words: education, Roma, policy, documents, inequality, discrimination, segregation, national minority

1. UVOD

Romi predstavljaju narod koji nema teritorij, ali ima vlastiti jezik i kulturu. Povijesno gledajući, Romi potječu iz Indije i predstavljaju nomadski narod koji je seobu započeo između 5. i 7. stoljeća. Naselivši prostor Europe, danas se smatra da ih ima oko 10 do 12 milijuna, od kojih 6 milijuna čine građani EU. Gledajući prostor Republike Hrvatske, prema zadnjem popisu stanovništva, trenutno ih je 17.980, ali se smatra da je ta brojka puno veća, no zbog straha mnogobrojni Romi se ne žele izjasniti kao pripadnici romske manjine. Iako su na našem području prisutni još od 14. stoljeća, Romi kao nacionalna manjina još uvijek se suočavaju s nedovoljnim stupnjem obrazovanja, nekvalitetnim socioekonomskim uvjetima te diskriminacijom i neprihvatanjem od strane opće populacije. Kroz svoj rad *Obrazovna politika prema pripadnicima Romske nacionalne manjine* istražila sam koji su to problemi i izazovi s kojima se Romi tijekom svog školovanja susreću i što se treba poduzeti da se to promijeni. U prvom djelu rada objasniti ću što su to javne politike i javno upravljanje, koji su ključni elementi te koja je razlika između *policy* analize i *policy* studija. Nadalje, objasniti ću pravne temelje obrazovne politike na razini Europske unije i na razini Republike Hrvatske. Republika Hrvatska je prepoznala problem Roma kao javnu politiku još od početka 90-ih što je rezultiralo donošenjem Nacionalnog programa za Rome 2003. godine. Sljedeći dio rada usmjerila sam na obrazovanje, tri modela obrazovanja prema kojima se Romi mogu školovati, zatim pojašnjenje kakva je njihova situacija na razini predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. Paralelno s time, ističu se mjere i aktivnosti koje su kroz godine donesene različitim strategijama, a za cilj imaju poboljšanje postotka obrazovane romske djece. Kako bih bolje razumjela Rome i probleme sa kojima se svakodnevno susreću, u radu sam fokus usmjerila i na njihovu kulturu i povijest. Iako nemaju vlastitu državu i cijeli život su neprihvaćeni u društvu, smatram kako su dosta međusobno povezani kao zajednica i zajednički se bore protiv svih životnih izazova. Mogu zaključiti kako drže do vlastitog identiteta koji bi mi kao njihovi sugrađani trebali poštovati i cijeniti.

2. TEMELJNI POJMOVI

2.1. JAVNE POLITIKE

Javne politike se prikazuju kao racionalne aktivnosti koje vlade provode tijekom nekog razdoblja da bi riješile društvene probleme te zadovoljile kolektivne potrebe.¹ U oblikovanju javnih politika sudjeluju sve razine vlasti – predstavnici javnog, poslovnog i civilnog sektora. Također, politike sadrže različite smjernice i aktivnosti za rješavanje važnih društvenih problema. Dva temeljna elementa javnih politika su ciljevi i instrumenti – ciljevi kao autoritativne izjave kojima se obznanjuje što će vlast na određenom području učiniti odgovarajući na pitanja “Što pokušavamo napraviti”, “Gdje idemo?”², te instrumenti kao oruđe javnih politika. Instrumente možemo svrstati u četiri skupine; ovlasti za stvaranje javnih politika, nodalnost pomoću kojih se rješavaju društveni problemi, financiranje različitih skupina i kampanja te organizacijski resursi.³ U američkoj političkoj znanosti aspekt politike je višedimenzionalan te se tako razlikuju tri pojma – *polity*, *politics* i *policy*. *Polity* označava ustroj države unutar koje se odvijaju politički procesi, *politics* označava same političke procese koji legitimitet dobivaju na osnovi demokratskih izbora, te *policy* – pojam koji označava javne politike kao aktivnost rješavanja problema i donošenja odluka.⁴ Izrazi *policy* i *politics* su dva snažno isprepletana pojma koje je djelomice nemoguće razdvojiti. U hrvatskom jeziku ne postoje tri različita pojma politike nego su one objedinjene u jedan pojam javne politike. Razlika između politike kao borbe za moć (*politics*) i politike kao racionalne aktivnosti rješavanja problema (*policy*) postaje očitija kad se politikama daje specifičan sadržaj te se usmjere na točno određeno područje.⁵ S obzirom na perspektivu razumijevanja javnih politika, postoji vertikalna i horizontalna dimenzija. Vertikalna dimenzija odnosi se na pitanje kako javne politike funkcioniraju kao izbor određene odluke ili djelovanje. Političari kao legitimni kreatori odluka, donose odluke kako bi ostvarili ciljeve te ih prenose dalje prema podređenima koji te ciljeve provode. S druge strane, horizontalna dimenzija usmjerena je na odnose i djelovanje kako vlasti

¹ A. Petak, K. Petković: Pojmovnik javnih politika, 2014. (str. 94.)

² A. Petak, K. Petković: Pojmovnik javnih politika, 2014. (str. 42)

³ A. Petak, K. Petković: Pojmovnik javnih politika, 2014. (str. 74.)

⁴ Musa, Anamarija; Banić, Slavica; Džinić, Jasmina; Đurman, Petra; Giljević, Teo; Koprić, Ivan; Lalić Novak, Goranka; Lopižić, Iva; Zelenika, Boris: Regulacijski menadžment: Nastavni materijali 2020., Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020 – Policy proces

⁵ A. Petak, K. Petković: Pojmovnik javnih politika, 2014. (str. 93)

tako i društvenih aktera.⁶ Povlačenjem crte između ove dvije dimenzije, zaključujem kako su u središtu vertikalne dimenzije ciljevi i instrumenti za njihovo ostvarenje, a u središtu horizontalne su akteri različitih organizacija. U obje dimenzije susrećemo aktere ali u različitim ulogama; u vertikalnoj oni su obvezni pošto je glavni fokus na vlasti, a u horizontalnoj susrećemo različite aktere koji međusobno pregovaraju kako bi postigli zajednički sporazum.

2.2. JAVNO UPRAVLJANJE

Javno upravljanje dolazi od engleske riječi *governance* i odnosi se na način na koji svi zainteresirani akteri stupaju u interakciju kako bi utjecali na ishode javne politike, a pod pojmom dobrog upravljanja misli se na pregovaranje svih zainteresiranih aktera kako bi poboljšali ishod javne politike.⁷ Unutar sebe obuhvaća dvije dimenzije; prva je dimenzija države i njena uloga “kormilara” odnosno koordinatora, a druga je dimenzija kolektivnih interesa i mogućnost da se oni ostvare.⁸ Javno upravljanje objašnjava da u rješavanju društvenih problema vlast više nije jedini akter te uključivanjem šire javnosti dolazi do bolje osnove za ostvarivanje zadaća.⁹ Promjene u načinu vladanja od klasičnih hijerarhijskih odnosa u smjeru mrežnog načina suradnje traži odgovarajuću prilagodbu načina vodstva u poticanju održivog razvoja. Petak¹⁰ je to opisao „Odlazi stari hijerarhijski model gradskog šerifa koji određuje politiku gradskih usluga te dolazi usmjeravajući rukovoditelj, pružajući ruku drugim dionicima i nastojeći utjecati na odluke drugih institucija koje utječu na kvalitetu lokalnog života“. Postoje tri razloga zašto je *governance* s protekom vremena zamijenio pojam *governmenta* (vladanje):

1. sve veće usmjeravanje političke i administrativne elite te društvenih znanstvenika na kontrolu proizvoda i očekivani rezultat,
2. gubljenje dominantne uloge države u regulaciji društva i njezina sve veća ovisnost o različitim nedržavnim akterima,

⁶ Petek, A. i Petković, K.: Pojmovnik javnih politika. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2004. (str. 45.)

⁷ I. Perko Šeparović: Izazovi javnog menadžmenta, dileme javne uprave, 2006. (str. 14.)

⁸ Petek, A. i Petković, K.: Pojmovnik javnih politika. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2004. (str. 97.)

⁹ C. Hal Kempley: Policy, Zagreb, Fakultet političkih znanosti (2004.)

¹⁰ Z. Petak: Policy pristup u hrvatskoj javnoj upravi - 4. forum za javnu upravu, 2013. (str. 37.)

3. kritika glomaznosti i krutosti javnog sektora.¹¹

2.3. ISTRAŽIVANJE JAVNIH POLITIKA

Proučavanje javnih politika s odmakom vremena postaje sve izazovnije zahvaljujući razvoju tehnologija, pristupu informacijama i uključivanju različitih aktera u kreiranje javnih politika. Utemeljiteljem znanosti o javnim politikama smatra se Harold Lasswell¹², autor rada o „*policy* orijentaciji“ iz 1951. kojim nam ukazuje na svoju zamisao znanosti o javnim politikama. On ju je zamislio kao interdisciplinarni i multimetodski pothvat koji je usmjeren na rješavanje problema i stvaranjem boljih politika. Na njega možemo nadovezati Aarona Wildavskya koji je mišljenja da su javne politike bitne za govorenje istine vlastima.¹³

Unutar javnih politika postoji temeljno razlikovanje *policy* studija i *policy* analize.¹⁴ *Policy* studije proučavaju i objašnjavaju pitanja koja se odnose na određene vrste politika, a *policy* analize proučava alternative koje stoje na raspolaganju donosiocima ključnih odluka za rješavanje problema. Važno je naglasiti nekoliko teorijskih pristupa analizi procesa stvaranja javnih politika, a to su pluralizam, korporativistička teorija, institucionalna teorija te teorija racionalnog izbora. Pluralizam prema političkom shvaćanju zastupa postojanje različitih društvenih interesa i ideja te njihovo slobodno očitovanje i realiziranje putem političkih stranaka ili interesnih skupina.¹⁵ Korporativizam je teorija u kojoj su temeljne jedinice organizirane u ograničeni broj jedinstvenih hijerarhijski ustrojenih različitih kategorija koje priznaje i dopušta država i kojima je dodijeljen monopol unutar njihovih kategorija. Postoji razlika između državnog i socijalnog oblika. Prvi je autoritaran i protuliberalan, a drugi karakterizira propadanje pluralizma u političkim sustavima. S druge strane korporativizam definiramo kao specifičan politički fenomen. Ta teorija naglašava kako veću pažnju trebamo usmjeriti na interesne skupine koje uspostavljaju odnos sa skupinama unutar države. Zahvaljujući tome razvila se ideja mreža javnih politika kao načina prilagođavanja tradicionalno naglašenoj dihotomiji između državnih i

¹¹ Petek Ana, Petković Krešimir – Pojmovnik javnih politika, Fakultet političkih znanosti, 2004. (str. 96.)

¹² Američki teoretičar, komunikolog koji je svojim istraživanjem dao veliki doprinos političkim znanostima

¹³ Zdravko Petak: Javne politike i problemi modernog upravljanja, 2008. (str. 455.)

¹⁴ Young, Eóin, Quinn, Lisa (2007) Pisanje djelotvornih prijedloga za javne politike: vodič za *policy* savjetnike u zemljama Srednje i Istočne Europe. Zagreb: DIM (str. 29.)

¹⁵ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021

civilnih društva. Važna obilježja mreža javnih politika su zajedničke vrijednosti, interakcija, razmjena resursa i ravnoteža moći među članovima.¹⁶ Institucionalna teorija još od davnina ima važno mjesto u političkoj znanosti jer su osnivači smatrali kako su institucije podjednako važne za javni život kao i druga tijela javne vlasti. Za institucije možemo reći da su to sustavi formalnih i neformalnih pravila koje usmjeravaju djelovanje aktera jer one određuju što je poželjno, a što zabranjeno ponašanje. Možemo ih tumačiti i kao fenomenološki proces koji čini da se određeni društveni odnosi počinju prihvaćati kao društvena pravila u određenim djelovanjima.¹⁷ Teorija racionalnog izbora oslanja se na ekonomiju, tržišne mehanizme i na racionalno donošenja odluka pojedinaca. Više je usmjerena na načine na koje bi se javne politike trebale stvarati, nego da analizira kako stvarno nastaju.¹⁸

U svome radu usmjerila sam se na *policy* analizu obrazovne politike Roma gdje ću fokus staviti na rješavanje glavnog problema – problema nedovoljno obrazovane populacije pripadnika Romske nacionalne manjine. Glavna zadaća je jasno odrediti ciljeve kao što je veće uključivanje mladih u društvo, povećati osjećaj pripadnosti i jednakosti s drugima te poboljšanje sveukupne obrazovne situacije. Kroz ciljeve treba promicati društvene vrijednosti kao što je jednakost, poštovanje i uvažavanje. *Policy* analiza je usmjerena na jednu skupinu društva – Rome koji su često izdvojeni i diskriminirani. Aktivnosti vezane uz formulaciju obrazovne politike zahtijevaju koordinaciju različitih tijela s različitih razina vlasti kako bi se postigao zajednički cilj.

3. OBRAZOVNA POLITIKA PREMA ROMSKOJ NACIONALNOJ MANJINI

3.1. ROMSKA NACIONALNA MANJINA

¹⁶ M. Hill; Proces stvaranja javnih politika; Fakultet političkih znanosti, Zagreb 2010., (str.54.)

¹⁷ M. Hill; Proces stvaranja javnih politika; Fakultet političkih znanosti, Zagreb 2010., (str.68.-71.)

¹⁸ M. Hill; Proces stvaranja javnih politika; Fakultet političkih znanosti, Zagreb 2010., (str.90)

Romi su zaseban neteritorijalan narod s vlastitom poviješću, jezikom i kulturom.¹⁹ Predstavljaju manjinu na području Hrvatske kojoj se Ustavom RH (NN 41/2001) „jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN-A i zemalja slobodnog svijeta.“ Njihova povijest je uglavnom nenapisana, jezik ima mnogobrojne varijante, a u kulturi možemo prepoznati utjecaj mnogobrojnih naroda s kojima su tijekom stoljeća seobe došli u doticaj. Prema definiciji Vijeća Europe Romi označavaju „istinsku europsku manjinu i manjinu bez teritorija.“ „Rom“ znači „čovjek“ i odlukom svjetskih romskih institucija od 1970-te je službeni etnonim. M.Vantić-Tanjić u knjizi „*Istorija, kultura i tradicija Roma*“ iznosi kako Rome možemo podijeliti u četiri skupine; „Prva skupina su Romi – Kaldereši kojima naziv dolazi od zanimanja kojim su se bavili – kovači, a koji su u centralnu Europu došli s Balkana. Druga skupina su Hitanosi koji naseljavaju Pirinejski poluotok, sjevernu Afriku i južnu Francusku. Treća skupina su Manuši koji naseljavaju pokrajinu Alzas i okolne regije Francuske i Njemačke. Četvrta skupina su Romničali koji uglavnom naseljavaju Veliku Britaniju i Sjevernu Ameriku.”²⁰

Status Roma u mnogim europskim državama je nekvalitetan i nezadovoljavajući. Velika većina živi u marginalnim uvjetima, kako u ruralnim tako i u urbanim područjima te u vrlo lošim socioekonomskim uvjetima. Svakodnevno su suočeni s ograničenim pristupom kvalitetnom obrazovanju što uzrokuju veliki stupanj nezaposlenosti i teži probitak na tržištu rada. Sve to dovodi do nekvalitetnog načina života, nehumanih uvjeti i ograničenog pristupa zdravstvenoj skrbi.²¹ Pojam manjine odnosi se na subordiniranu ili marginalnu skupinu koju se može definirati etničkim, rasnim ili drugim posebnim obilježjem.²² Glavna obilježja subordiniranih skupina su manjak društvene moći, neravnopravnost u politici, gospodarstvu i društvu zbog čega su često suočeni s diskriminacijom, osuđivanjem, te je njihov društveni položaj ugrožen i dolazi do izoliranosti od većinskog društva. Vijeće Europe je 1993. godine donijelo Preporuku 1201 u kojoj je iznijela smjernice za definiranje nacionalnih manjina.

Prema Preporuci 1201, nacionalna manjina se odnosi na grupu osoba u državi koje:

- a) prebivaju na teritoriju te države i njezini su državljani,

¹⁹ M. Štambuk: Romi u društvenom prostoru Hrvatske, 2000. (str. 198.)

²⁰ Racz A. Romi u Hrvatskoj kroz povijest – od nepoznavanja i stereotipizacije do prihvaćanja, 2022; (str. 281-299)

²¹ M. Misković: Obrazovanje Roma u Europi: prakse, politike 2013

²² J. Čačić-Kumpes, J.Kumpes: Kulturna različitost i etničke manjine, 2005. (str. 174.)

- b) održavaju dugotrajne, čvrste i postojeane veze s državom,
- c) pokazuju distinktivna etnička, kulturna, vjerska ili jezična obilježja,
- d) dovoljno su reprezentativne, iako su u malobrojnije odnosu naspram ostatka stanovništva,
- e) motivirane su brigom da sačuvaju ono što konstituira njihov zajednički identitet, uključujući kulturu, tradiciju, vjeru i jezik.²³

3.1.1. ROMSKO STANOVNIŠTVO U HRVATSKOJ

Romi nemaju vlastiti teritorij te predstavljaju najveću europsku etičku manjinu rasprostranjenu po čitavoj Europi, najviše na istočnom djelu i području Balkana. Procjenjuje se da ih je ukupno 10 do 12 milijuna na području Europe, od kojih 6 milijuna čine građani EU.²⁴ Broj Roma u Hrvatskoj može se konkretnije pratiti tek od 1948. godine, kada je proveden prvi popis stanovništva nakon Drugog svjetskog rata. Za ranije razdoblje broj Roma zasniva se jedino na procjenama pošto je tada stanovništvo bilo popisivano na temelju vjere i materinskog jezika.²⁵ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, popisom stanovništva iz 2021., u Hrvatskoj živi 17.980 pripadnika Romske nacionalne manjine.²⁶ Broj Roma iskazan u popisu stanovništva nije nam uvijek pouzdan izvor jer se često događa da se Romi ne žele izjasniti kao pripadnici manjine zbog straha, opreza, izoliranosti od sredine u kojoj žive ili neriješenih statusnih pitanja. Dobar primjer toga je popis stanovništva iz 2001. godine, kada se u naselju Pitomača nije iskazao niti jedan Rom, a bilo je poznato da je to iza Zagreba najveće romsko središte u Hrvatskoj u to vrijeme.²⁷ Niz nacionalnih dokumenata, kao što je Nacionalna strategija za uključivanje Roma i procjena Vijeća Europe navode da u Hrvatskoj živi približno 30.000 do 40.000 Roma. Najbrojnije Romske zajednice nalaze se na području Međimurske županije i to u naseljima Parag i Piškorovec koji predstavljaju jedina dva naselja u Hrvatskoj naseljena isključivo romskim

²³ Mesić, M.: Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje u Hrvatskoj. U: Nacionalne manjine u demokratskim društvima, 2013. (str. 112.)

²⁴ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu_en

²⁵ M. Štambuk: Kako žive hrvatski Romi, 2005. (str. 37.)

²⁶ <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/romi/371>

²⁷ M. Štambuk – Kako žive hrvatski Romi, 2005. (str. 38.)

stanovništvom.²⁸ Nadalje, najviše ih je u Osječko-baranjskoj, Sisačko-moslavačkoj županiji te u Gradu Zagrebu. Većina hrvatskih Roma su autohtoni, a preostali su uglavnom imigranti iz Bosne i Hercegovine, Srbije i Kosova.²⁹ Agencija EU-a je 2016. godine objavila rezultate istraživanja Europske unije o manjinama prema kojem je utvrđeno kako 80% Roma u devet država članica EU³⁰ živi ispod praga siromaštva. Prema demografskoj analizi Republike Hrvatske na temelju popisa stanovništva iz 2021., možemo zaključiti da je veći udio starog stanovništva nego mladog. Iz te analize, možemo izdvojiti Međimursku županiju koja odskaka većom stopom nataliteta i povoljnijom dobnom strukturom u korist mlađe populacije. Takve rezultate najviše može zahvaliti romskom stanovništvu koje je 2011. činilo 4,49% ukupnog stanovništva županije.³¹ Romsko stanovništvo je pretežito mlađa populacija s visokom stopom rodnosti. Broj Roma postupno se smanjuje idući prema starijim godinama. Popisom stanovništva iz 2001. godine ni jedan Rom nije ušao u devedesete godine života što potvrđuje činjenicu da Romi rijetko dožive duboku starost i da je njihov životni vijek znatno kraći od pripadnika ostalih nacionalnih manjina.³²

Graf 1.: Prikaz broja romske populacije u Republici Hrvatskoj prema popisima stanovništva iz 2001., 2011. i 2021. godine.

²⁸ H. Šlezak- Kamo su nestali Romi? Promišljanje o prvim rezultatima popisa 2021. na primjeru usporedbe prirodnog i ukupnog kretanja broja stanovnika romskih naselja Parag i Piškorovec u Međimurskoj županiji, 2021. (str. 342.)

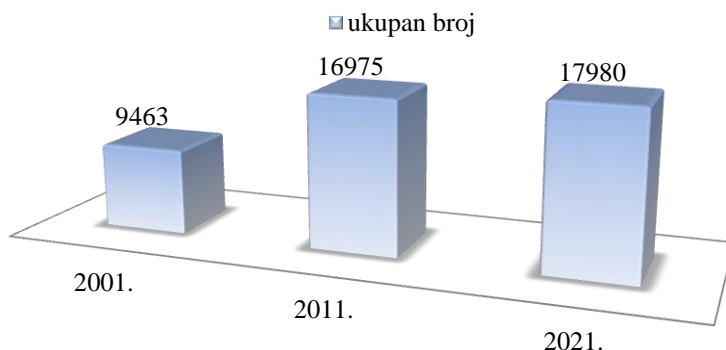
²⁹ D. Bagić, I. Burić, I. Dobrotić, D. Potočnik, S. Zrinščak: Romska svakodnevica u Hrvatskoj, 2014. (str. 25.)

³⁰ Devet država članice Europske unije sa najvećim udjelom romskog stanovništva su Bugarska, Češka, Grčka, Hrvatska, Španjolska, Mađarska, Portugal, Rumunjska, Slovačka
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-eu-minorities-survey-roma-selected-findings_hr.pdf

³¹ H. Šlezak: Kamo su nestali Romi? 2021. (str. 344.)

³² M. Štambuk: Kako žive hrvatski Romi, 2009. (str. 43.)

Romska populacija prema podacima popisa stanovništva

Izvor: Autorica N. Štengl, temeljem podataka sa stranice Državnog zavoda za statistiku.

U priloženim grafovima prikazani su podaci prema popisima stanovništva iz 2001., 2011. i 2021. godine. Prvi graf vezan je uz 2001. godinu. Prema popisu stanovništva tada je u Hrvatskoj bilo 4.437.460 stanovnika od čega 9463 pripadnika Romske nacionalne manjine (4777 muškaraca i 4686 žena).³³ Popisom stanovništva iz 2011. godine u Hrvatskoj je bilo 4.284.889 stanovnika od čega 16.975 pripadnika Romske nacionalne manjine (podatak prema spolu nije poznat).³⁴

Zadnjim popisom stanovništva iz 2021. u Hrvatskoj je bilo 3.871.833 stanovnika od čega je 17.980 pripadnika Romske nacionalne manjine (9128 muškaraca i 8852 žena).³⁵ Iz toga, možemo zaključiti da je vidljiv porast broja romskog stanovništva unazad dvadeset godina.

3.1.2. POVIJESNI TIJEK

Vjeruje se da su Romi živjeli u sjeverozapadnoj Indiji, područja oko rijeke Gangesa. Njihova se migracija tijekom stoljeća kretala od Indije, preko Afganistana i Perzije. Smatra se kako su ratni događaji pokrenuli seobu i njihov nomadski način života. Prvenstveno to se misli na osvajanje Galipolja, prvog osmanskog uporišta u Europi. Osmansko napredovanje potaknulo

³³ Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. (str. 25.)

³⁴ Državni zavod za statistiku; https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf

³⁵ Državni zavod za statistiku; https://podaci.dzs.hr/media/td3jvrbu/popis_2021-stanovnistvo_po_gradovima_opcinama.xlsx

je bijeg Roma i širenje na zemlje jugoistočne Europe. U periodu od 5. do 7. stoljeća, Romi su iz Indije prelazili migracijskim putem preko današnjeg Afganistana i Irana te su kasnije prelazili i preko područja Armenije i Turske. Romi su se dijelili na sjeverne koji su išli preko Armenije i južne koji su se spuštali uz tokove Eufrata i Tigrisa.³⁶ Prema svojem fizičkom izgledu, nisu se uklapali u lokalno stanovništvo te su zbog toga dobili različite nadimke. U Grčkoj su bili prisutni *Atsingani* – male skupine iz Male Azije izolirane od lokalnog stanovništva. U 13. stoljeću u Italiji su bili prisutni *Tigani* koji su predstavljali kovače. Protekom vremena, sve je više bilo dokaza o prisutnosti Roma u čitavoj Europi. Jedan od važnijih izvora u 14. stoljeću je onaj koji se odnosio na njihov robovski položaj u Moldaviji i Vlaškoj. Robovski položaj koji je u Rumunjskoj bio zadržan do kraja 19. stoljeća. Važna karakteristika Roma je nomadski način života. Dolaskom u zapadnu Europu nastavali su putovati kroz različite regije i države. Primjer toga je grof Martin koji je tijekom 15. stoljeća viđen u Barceloni, Daroci, Leridi, Valenciji i Sevilli. I danas je prisutan takav način života pa ih se često naziva migrantima, izbjeglicama, tražiteljima azila, osobama bez domovine.³⁷ Pojava Roma na našem prostoru seže daleko u povijest – točnije u 14. stoljeće. Prvi Romi u hrvatskim krajevima pojavili su se 1362. g. u Dubrovniku i 1378. g. u Zagrebu.³⁸ Podatke o Romima u Dubrovniku pronalazimo u trećem svesku edicije Monumenta Ragusina iz 1895. g. U tom svesku je zabilježeno kako je Dubrovačka Republika poslala pismo dubrovačkom zlataru Radenu Bratosaviću „da vrati osam corigia srebra koje su mu Romi Vlaho i Vitan dali u depozit“³⁹ Kao trgovci iz Dubrovnika preselili su se u ostatak Hrvatske – od Zagreba do Slavonije. U to vrijeme, radili su širok spektar poslova – od vlastitih zadruga, do vojne dužnosti i posluga, ali treba napomenuti da su bili jednako prihvaćeni u društvu, jedino su se razlikovali fizičkim izgledom. Prihvaćenost u društvu nam potvrđuje činjenica da nije donesena niti jedna uredba protiv njih u to vrijeme. Tek u 18. stoljeću Carica Marija Terezija i car Josip II. donose uredbu kojima uređuju život Roma, vojnu obavezu, obrazovanje te ostale bitne karakteristike za njihov život. Popisi stanovništva iz 19. stoljeća pokazuju kako većina Roma živi na području Slavonije i Baranje i to uglavnom na ruralnom području bez ikakvog pristupa obrazovnom sustavu.⁴⁰ U periodu 1941. – 1945 unutar NDH

³⁶ Racz A. Romi u Hrvatskoj kroz povijest – od nepoznavanja i stereotipizacije do prihvaćanja, 2022. (str. 284.)

³⁷ J.P.Liegeos: Romi u Europi, 2009. (str. 24.)

³⁸ D. Vojak, N. Kovačev; „Romi u hrvatskim zemljama u 14. i 15. stoljeću“, 2017. (str. 47.)

³⁹ D. Vojak, N. Kovačev; „Romi u hrvatskim zemljama u 14. i 15. stoljeću“, 2017. (str. 48.)

⁴⁰ D. Vojak; Romi u popisima stanovništva iz 1921. i 1931. na području Hrvatske, Migracijske i etničke teme, 2004. (str. 449.)

sudbina Roma je bila neizvjesna i teška. Bio je to period Drugog svjetskog rata i genocida nad različitim etničkim, vjerskim i političkim skupinama. Izmjenama Nürnberškog zakona iz 1935., zabrane koje su se odnosile na Židove, prenesene su i na Rome koje su predstavljali prijetnju za ostatak naroda. 1934. godine stupio je na snagu Zakon o izgonu koji je određivao izgon Roma koji ne mogu dokazati njemačko državljanstvo. U ljeto 1941. vlast NDH provodila je popisivanje svih Roma kako bi se pripremio njihov progon što je rezultiralo masovnim ubojstvima i mučenjima. Romi su odvedeni u koncentracijske logore, gdje su dijelili istu sudbinu kao i Židovi; umirali od iscrpljenosti, gladi, bolesti, mukotrpnog rada i gušenja u plinskim komorama.⁴¹ Uz Svjetski dan Roma i Svjetski dan romskog jezika, treći ali ne manje važan datum je i Međunarodni dan sjećanja na romske žrtve holokausta za koji je Europski parlament proglasio da se obilježava 2. kolovoza. Tim datumom želi se odat počast svim zatočenim i sustavno ubijenim Romima u logorima nacističke Njemačke i logorima saveznika.

3.1.3. ROMSKI JEZIK

Za romski jezik možemo reći da korijene vuče iz indijskog jezika te posjeduje mnoga zajednička obilježja s jezicima hindi, nepali, punjabi i drugih jezika sjeverne Indije. Romski jezik nije univerzalan jezik kojim govore svi Romi u svijetu već je izrazito dijalektalan i povezan s lokalnim jezicima.⁴² U takvim trenucima dolazilo je do razmjene utjecaja i na lokalne jezike jer ne postoji niti jedan europski jezik koji nije posudio nekoliko riječi iz romskog, u većini slučajeva preko žargonskog izraza. Za primjer možemo navesti španjolsku Andaluziju i značajke plesa *flamenco* i *cante jondo* te s druge strane primjer Engleske i Walesa gdje se od ljudi koji se žele baviti skupljanjem starih automobila i željeza očekuje da poznaju anglo-romski vokabular.⁴³ Hrvatski Romi podijeljeni su u dvije jezične skupine; jedni koji govore *Romani chib* koji je u svijetu priznat kao službeni jezik i drugi koji govore *Bojash*, odnosno dijalekt starorumunjskog.

5. studenog 2008. godine donesen je prvi romsko-hrvatski i hrvatsko-romski rječnik političara Veljka Kajtazija. Njegov cilj je bio skupiti sve riječi romskog jezika i ujediniti ih na jednom mjestu kako bi bile svima dostupne predstavljajući temelj za nastavak rada na

⁴¹ <https://povcast.hr/romi-u-ndh-stradanje-roma-u-drugom-svjetskom-ratu/>

⁴² J.P. Liegeois – Romi u Europi, 2009. (str. 45.)

⁴³ J.P. Liegeois – Romi u Europi, 2009. (str. 46.)

modernizaciji romskog jezika u Republici Hrvatskoj.⁴⁴ Prilikom donošenja tog rječnika, predstavnici romskih udruga, književnici, novinari i nevladina organizacije romske zajednice u Hrvatskoj "KALI SARA" potpisali su povelju kojom se 5. studeni proglasio Danom romskog jezika u Hrvatskoj. Iduće godine za vrijeme Svjetskog simpozija o romskom jeziku održanog u studenom 2009. u Zagrebu, Međunarodna romska unija i Romska udruga "KALI SARA" objavili su deklaraciju kojom su zatražili priznanje 5. studenoga kao Svjetskog dana romskog jezika u svim državama koje nastavaju Romi.⁴⁵ Tim datumom promiče se i daje na važnosti romskoj kulturi, jeziku i obrazovanju te predstavlja jedan od tri nacionalna praznika Roma.

3.1.4. ROMSKA KULTURA

Svijest za očuvanje i jačanje romskog identiteta dobiva na važnosti održavanjem Prvog kongresa Roma koji je održan 8. travnja 1971. u Londonu. Najvažnije odluke donesene na kongresu bile su vezane za izgled službene zastave i službene himne. Romska zastava se u donjem dijelu sastoji od zelene boje koja simbolizira travu, a u gornjem djelu plave boje koja simbolizira nebo. Crveni kotač na sredini zastave simbolizira njihovog stoljetno putovanje i nomadski način života. Službena himna temelji se na staroj romskoj pjesmi "Đelem, Đelem" što u prijevodu znači "Idem, idem". Tekst za pjesmu je napisao glazbenik Žarko Jovanović iz Srbije 1949. godine. Himna govori o stradanju Roma za vrijeme Drugog svjetskog rata. Također, na Kongresu je donesena odluka i o službenom romskom jeziku – Romani chib, kao i odluka o službenom nazivu "Rom".⁴⁶ Donošenjem važnih odluka za kreiranje romskog identiteta, odlučeno je kako će se 8. travnja održavati Svjetski dan Roma. Više od pola pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj je katoličke vjeroispovijesti, 30% je islamske vjeroispovijesti, a 10% su pravoslavci. Romi koji se deklariraju kao katolici žive na području Međimurja i Sjeverne Hrvatske, dok pripadnici islamske vjeroispovijesti najčešće žive na

⁴⁴ Kajtazi, V., 2009; Svjetski dan romskog jezika : 03.-05. studenog, Simpozij o romskom jeziku (2009. godine Zagreb : zbornik)

⁴⁵ Kajtazi, V. 2009, Svjetski dan romskog jezika : 03.-05. studenog, Simpozij o romskom jeziku (2009. godine Zagreb : zbornik)

⁴⁶ Savez Roma u RH "KALI SARA": Svjetski dan Roma (2017.)

području Grada Zagreba i okolice te Istre i Primorja. Pravoslavci najčešće žive na područjima koja nastanjuju i katolici; 40% romskog stanovništva Središnje Hrvatske živi na lokalitetima gdje su podjednako zastupljena i katolička i pravoslavna vjeroispovijest.⁴⁷

3.2. PRAVNI OKVIR SOCIJALNIH POLITIKA

Javne politike se prema Petek⁴⁸ određuje prema tri kriterija – sadržajno (teme čine smislenu cjelinu), organizacijski (određena politika nastaje djelovanjem više aktera koji zanima neki određeni isti problem) te kulturološki (određena politika se određuje prema onome što se smatra društvenim problemom). Određene javne politike potrebno je međusobno razgraničiti, razvrstati i klasificirati u određene skupine da bi se moglo uspoređivati. Područje politike možemo svrstati u pet skupina: klasični državni resori, ekonomske politike, socijalne politike, posebne sektorske politike te ostale politike.

1. Klasični državni resori obuhvaćaju politike koje idu za izgradnjom i očuvanjem političkog sustava. Obuhvaća politiku zaštite temeljnih ljudskih prava, vanjsku i obrambenu politiku, politiku unutarnje sigurnosti, migracijsku te kaznenu i sudsku politiku,
2. Ekonomska politika je područje koje se sastoji od resora koje reguliraju tržište i gospodarstvo,
3. Socijalna politika obuhvaća zdravstvenu, mirovinsku, politiku socijalne pomoći i socijalne skrbi. Usmjeren je na prevladavanje socijalnih rizika, uklanjanje društvene nejednakosti te jačanje socijalne kohezije socijalno ugroženih osoba,
4. Posebne sektorske politike unutar sebe obuhvaćaju širok spektar različitih politika, a neke od njih su poljoprivredna, energetska, medijska, vodna, politika zaštite okoliša te prometno infrastrukturna politika,

⁴⁷ N. Rašić, D. Lucić, B. Galić, N. Karajić, Uključivanje Roma u hrvatsko društvo – identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije, 2020. (str. 48.)

⁴⁸ Petek, A.: Što su hrvatske javne politike?, Fakultet političkih znanosti, Zagrebu, 2012.,

5. Pod ostale politike ubrajamo kulturnu, sportsku i religijsku politiku jer po svojim obilježjima nisu se mogle smjestiti niti u jednu prethodnu skupinu.⁴⁹

Obrazovnu politiku prema pripadnicima nacionalnih manjina možemo svrstati u socijalnu politiku i klasične državne resore. Ona je dio socijalne politike jer potpada pod politiku prema nacionalnim manjinama kojima se želi poboljšati socioekonomski položaj u društvu i kvalitetnije obrazovanje uz izgradnju osobnog identiteta. Također, spada i u klasične državne resore jer se prema njima može voditi i politika zaštite temeljnih ljudskih prava. Uz sve to, važno je naglasiti da se radi i o identitetskoj politici jer se odnosi na određenu skupinu – pripadnike nacionalne manjine koji su u odnosu na ostatak društva u ugroženom položaju i to na području cijele Republike Hrvatske.

Isprepleteni međusektorski problemi (*cross cutting problems*) obuhvaćaju probleme kao što su diskriminacija društvenih skupina, izazovi digitalne tehnologije, zaštita okoliša, nezaposlenost mladih a tiču se dva ili više upravna resora. Rješavanje takvih problema moguće je zajedničkim djelovanjem i koordiniranjem različitih upravnih organizacija i tijela javne vlasti na različitim razinama vlasti.⁵⁰ Obrazovanje romske populacije možemo smatrati *cross cutting* problemom jer se oni tijekom svoga školovanja susreću s predrasudama i diskriminacijom. Glavne prepreke kvalitetnom obrazovanju su diskriminacija koja se javlja na samom početku prilikom upisa u školu, neprihvatanje od strane drugih učenika, maltretiranje, nedovoljna podrška i razumijevanje profesora te nedovoljno poznavanje jezika i angažman stručnih osoba oko toga. Za efikasno rješavanje ovog problema, potrebna je međusektorska suradnja različitih razina vlasti ponajprije onih sektora koji se odnose na obrazovanje, zapošljavanje i socijalnu skrb. Prvenstveno to se odnosi na Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo demografije, obitelji, mladih i socijalne politike, Centar za socijalnu skrb, Povjerenstva koja štite prava nacionalnih manjina i Povjerenstva za suzbijanje diskriminacije. Uz tijela javne vlasti uključuju se i različite udruge Roma te same obitelji učenika s ciljem rješavanja socijalne nejednakosti i isključenosti te poticanje njihove jednakosti i kvalitetnijeg obrazovanja.

⁴⁹ Petek, A.: Što su hrvatske javne politike?, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2012., (str. 39.)

⁵⁰ Musa, A; Banić, S; Džinić, J; Đurman, P; Giljević, T; Koprić, I; Lalić Novak, G; Lopižić, I; Zelenika, B: Regulacijski menadžment: Nastavni materijali 2020., Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020 – dio Policy proces (Petra Đurman)

3.2.1. PRAVNI OKVIR REPUBLIKE HRVATSKE

U zaštiti prava nacionalnih manjina, podjednaku važnost ima zakonodavni okvir koji obuhvaća donošenje kvalitetnih propisa i dokumenata te institucionalni okvir odnosno institucije koje bi trebalo djelotvorno i efikasno provoditi politiku prema manjinama. Najvažniji dio zakonodavnog okvira predstavlja Ustav RH (NN 56/1990). U članku 3. navodi se “nacionalna ravnopravnost, poštivanje prava čovjeka i socijalna pravda kao najviše vrednote ustavnog poretka RH”. Nadalje, u članku 14. posvećuje se pažnja zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda govoreći: „Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim. Prvi Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i pravima etničkih ili nacionalnih zajednica ili manjina (NN 34/1992) u Republici Hrvatskoj donesen je u prosincu 1991. godine. Njime su se jamčila ljudska prava i slobode, kulturna autonomija, razmjerno sudjelovanje manjina u predstavničkim i drugim tijelima, poseban status općina u kojima pripadnici neke manjine čine natpolovičnu većinu, udio zaposlenika općinskih sudova i policijskih uprava proporcionalno sastavu stanovništva, obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina te druga prava.⁵¹

Hrvatski sabor je 2002. godine donio Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/2002) koji čini današnji normativni okvir za zaštitu i ostvarivanje temeljnih prava. U zakonu se navodi deset zajamčenih prava svake manjine u RH pa tako i Romske nacionalne manjine:

1. služenje svojim jezikom i pismom, privatno i u javnoj uporabi, te u službenoj uporabi,
2. odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu kojim se služe,
3. uporabu svojih znamenja i simbola,
4. kulturnu autonomiju održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture, te očuvanjem i zaštitom svojih kulturnih dobara i tradicije,
5. pravo na očitovanje svoje vjere te na osnivanje vjerskih zajednica zajedno s drugim pripadnicima te vjere,

⁵¹ Nacionalni plan za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine

6. pristup sredstvima javnog priopćavanja i obavljanja djelatnosti javnog priopćavanja (primanje i širenje informacija) na jeziku i pismu kojim se služe,
7. samoorganiziranje i udruživanje radi ostvarivanja zajedničkih interesa,
8. zastupljenost u predstavničkim tijelima na državnoj i lokalnoj razini, te u upravnim i pravosudnim tijelima,
9. sudjelovanje pripadnika nacionalnih manjina u javnom životu i upravljanju lokalnim poslovima putem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina,
10. zaštitu od svake djelatnosti koja ugrožava ili može ugroziti njihov opstanak, ostvarivanje prava i sloboda.⁵²

RH je kao članica Vijeća Europe svoje zakonodavstvo uskladila s najvažnijim europskim instrumentom zaštite ljudskih prava, a to je Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda s dodatnim protokolima. Pitanje Roma unutar naših granica postaje važna javna politika tijekom 90-ih godina što je na koncu rezultiralo donošenjem Nacionalnog programa za Rome i usvajanje od strane Vlade RH 2003. godine.⁵³ Programom su utvrđeni ciljevi u području obrazovanja, zdravlja, socijalne zaštite zapošljavanja i drugih prava. Godinu dana nakon usvajanja Nacionalnog programa, Hrvatska je postala članica Desetljeća za uključivanje Roma koju su pokrenula Svjetska banka i Institut Otvoreno društvo. Nacionalni plan se temelji na odredbama međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina. Korištena su iskustva drugih zemalja koje sustavno rješavanju probleme Roma. U stvaranju Programa sudjelovala su ministarstva i druga državna tijela u čiji djelokrug ulazi ova problematika, Vijeća romske nacionalne manjine, predstavnici romskih udruga, zastupnici nacionalnih manjina, lokalna i područna (regionalna) samouprava, udruge za zaštitu ljudskih prava, te međunarodne organizacije i institucije. Sredstva za provedbu programa osiguraju se iz državnog proračuna, proračuna jedinice lokalne i područne samouprave te različitih donacija.⁵⁴ Uviđajući potrebu za boljim definiranjem ciljeva za svako područje, određivanjem osnovnih smjernica za praćenje napretka, pristupilo se izrazi Nacionalne strategije za uključivanje Roma koju je 2012. donijela Vlada RH. Glavni ciljevi strategije idu u smjeru podizanja kvalitete,

⁵² Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/2002)

⁵³ <https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/undp-hr-roma-everyday-2015.pdf>

⁵⁴ <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/383>

dostupnosti i pravovremenosti socijalnih usluga i usluga u zajednici s posebnim naglaskom na žene, djecu, mladež, osobe starije životne dobi i osobe s invaliditetom, podizanje razine kvalitete života unutar romskih obitelji s posebnim naglaskom na prava i dobrobit djece i mladih te na kraju osnaživanje romske zajednice za prepoznavanje opasnosti od rizika izloženosti pojavama trgovine ljudima, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika nasilja s naglaskom na žene i djecu. Usporedno s Nacionalnim program koji ističe četiri ključna područja; strategija je podijeljena u 7 područja djelovanja koja su se usmjerila na obrazovanje, veće zapošljavanje, kvalitetniju zdravstvenu skrb, veću kulturnu autonomiju, socijalnu skrb, pomoć u ostvarivanju prava te poboljšanje uvjeta njihovog stanovanja. U sveobuhvatnoj analizi romskog siromaštva u Hrvatskoj navodi se da je stopa njihovog siromaštva oko dva i pol puta veća od ostalog stanovništva koje živi u blizini, ali i da je Hrvatska u skupini onih zemalja u kojima su manje razlike između romskog stanovništva i ostalog stanovništva koje živi u susjedstvu.⁵⁵ Socijalno uključivanje Roma želi se provesti na svim razinama (lokalna, regionalna, nacionalna). Strategija je usklađena s Priopćenjem Komisije Europskom Parlamentu, Vijeću, Europskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija o Okviru EU za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine pa tako možemo govoriti o tome da je to problem s kojim se cijela Europa suočava. Iz svega izrečenog, možemo zaključiti da je glavni problemi s kojim se Nacionalna strategija bavi je pitanje nedovoljnog sudjelovanja i uključivanja Roma u sve aspekte života. Zbog toga agencije Ujedinjenih naroda, ovisno o području djelovanja, zagovaraju izmjenu zakonodavstva, provedbe javnih politike u cilju unapređenja položaja Roma. Krajem lipnja 2021. Vlada RH je na sjednici donijela Odluku o donošenju Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine. Uz to, donesen je Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine, a koji se odnosi za 2021. i 2022. godinu.

Institucionalni okvir za zaštitu prava nacionalnih manjina predstavljaju javnopravna tijela koja imaju obavezu poštovanja i ulogu u ostvarivanju njihov prava, kako ljudskih tako i pravo za zaštitu od diskriminacije. Vijeće i predstavnici nacionalnih manjina su savjetodavno tijelo u pitanjima vezanim za položaj nacionalnih manjina. Poslovi Savjeta za nacionalne manjine propisani su čl. 35. Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02) i uključuju

⁵⁵ D. Bagić, I. Burić, I. Dobrotić, D. Potočnik, S. Zrinščak: Romska svakodnevnica u Hrvatskoj, 2015. (str. 12.)

„predlaganje tijelima državne vlasti da rasprave pojedina pitanja važna za nacionalnu manjinu, a osobito za provođenje Ustavnog zakona i posebnih zakona kojima su uređena manjinska prava i slobode; predlaganje tijelima državne vlasti mjera za unapređenje položaja nacionalne manjine u državi ili na nekom njezinu području; davanje mišljenja i prijedloga o programima javnih radijskih postaja i javne televizije namijenjenih nacionalnim manjinama te o tretiranju manjinskih pitanja u programima javnih radijskih postaja i javne televizije i drugim sredstvima priopćavanja; predlaganje poduzimanja gospodarskih, socijalnih i drugih mjera na područjima tradicionalno ili u znatnijem broju nastanjenim pripadnicima nacionalnih manjina kako bi se očuvalo njihovo postojanje na tim područjima“

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina stručna je služba Vlade RH utemeljena 2012. spajanjem do tada sva postojeća Ureda; Ured za ljudska prava i Ured za nacionalne manjine. Njihova glavna uloga je praćenje izrade i provedbe javno-političkih dokumenata iz područja ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, međunarodnu suradnju, provedbu mjera iz strateških i provedbenih akata. Važno je istaknuti i šira tijela državne uprave kao što su pravobraniteljske institucije koje se pokušavaju svaki oblik diskriminacije svesti na minimum, različite organizacije civilnog društva te predstavnike romske nacionalne manjine

3.2.1. PRAVNI OKVIR EUROPSKE UNIJE

O pitanju društvene pripadnosti i jednakosti raspravlja se još od sredine 20. stoljeće na svim društvenima razinama; od međunarodnih institucija pa sve do nevladinih udruga i medija. Ujedinjeni narodi su zaslužni za donošenje dokumenata o zaštiti prava manjina: Povelja Ujedinjenih naroda iz 1945. godine i Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine. Do dodatne razrade tih dokumenata došlo je u Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1963. godine, Deklaraciji o rasi i rasnim predrasudama iz 1978. godine, Deklaraciji o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičnih manjina iz 1992.⁵⁶ Položaj Roma kao ranjive skupine u središtu je interesa Europskih institucija još od ranih 90-ih.

⁵⁶ V. B. Punda: Načelo nediskriminacije – jedno od temeljnih načela zaštite ljudskih prava i sloboda, 2005. (str. 29.)

Cilj im je potaknuti ostale zemlje članice da što brže i efikasnije riješe problem unutar svojih granica te da svakom Romu omoguće nediskriminirajući i jednak pristup u obrazovanju, zapošljavanju i ostalim bitnim aspektima za njihov dostojanstven život. Europska Unija uz vladavinu načela demokracije, poštivanje ljudskih prava i funkcioniranje pravne države, postavlja zaštitu prava nacionalnih manjina kao jedan od četiri osnovna politička Kopenhaška kriterija za pristupanje novih članica Uniji.⁵⁷ Opravdano je što im se posvećuje velika pozornost s obzirom što su ekonomski i politički najugroženija zajednica koja nema svoju državu te tako dolazi do potreba za institucionalnim okvirom i državnom zajednicom koja bi štitila njihove interese i promovirala njihova prava.

Europski parlament još od 1975. godine počinje postavljati pitanja Europskoj komisiji o problemima koji su se izravno ticali Roma što je rezultiralo usvajanjem velikog broja rezolucija od strane Parlamenta. 1984. godine usvojena je Rezolucija o omogućavanju obrazovanja djeci čiji roditelji nemaju stalno prebivalište, a 1985. Rezolucija o položaju Cigana u cijeloj Europskoj uniji. Europska zajednica donijela je 2000. godine dvije direktive za zaštitu državljana Europske unije; Direktiva o rasnoj jednakosti koja upućuje na zaštitu od izravne ili neizravne diskriminacije na temelju rase i etničkog podrijetla u područjima obrazovanja, zapošljavanja, socijalne i zdravstvene zaštite te pristup uslugama i proizvodima. Direktiva o jednakosti pri zapošljavanju upućuje na provođenje jednakog postupanja pri zapošljavanju bez obzira na vjersku pripadnost, spolnu orijentaciju, invalidnost ili dob.⁵⁸ Direktive predstavljaju sekundarni izvor prava Europske Unije, tako su one u pogledu rezultata koji se njima žele postići obvezujuće za svaku državu članicu kojoj su upućeni, ali imaju slobodu izbora forme i metode prenošenja u nacionalni sustav. Služe približavanju, a ne potpunom ujednačavanju internih pravnih normi.⁵⁹

Vijeće Europe pokazalo je veliki interes za problem položaja pripadnika romske zajednice te su predložene različite mjere za njihovo poboljšanje. Njezine institucije bilježe dugogodišnje aktivnosti na tom području. Parlamentarna skupština je 1969. donijela Preporuku

⁵⁷ J. Novak: Romska zajednica i međunarodne institucije: tek relativan uspjeh zaštite ljudskih i manjinskih prava; Migracijske i etničke teme, 2004. (str. 407.)

⁵⁸ A. Petričušić: Zaštita prava manjina u Europskoj Uniji: Izvori dvostrukih mjerila za zemlje članice i kandidatkinje (str. 6.)

⁵⁹ Musa, A; Banić, S; Džinić, J; Đurman, P; Giljević, T; Koprić, I; Lalić Novak, G; Lopižić, I; Zelenika, B: Regulacijski menadžment: Nastavni materijali 2020., Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020 – dio Proces donošenja propisa u Europskoj uniji; G. Lalić Novak

563 o položaju Cigana i nomada u Europi te je potaknula Odbor ministara da obrate pozornost na probleme s kojima se susreću. 1992. usvojila je Preporuku 1177 o pravima manjina i zahtijevala od Odbora ministara da pripreme i usvoje deklaraciju koja će definirati temeljna načela o pravima manjina.⁶⁰ Europska komisija protiv rasizma i nesnošljivosti je 1998. usvojila Preporuku o općoj politici suzbijanja rasizma i nesnošljivosti prema Romima paralelno pratila situacija izrađujući izvješća uočenog. Kroz godine, usvojen je velik broj preporuka, provedeni su seminari, vođene različite diskusije i interakcije te izrađivani projekti iz područja povijesti, kulture, raznolikosti i ljudska prava. Dva važna ugovora međunarodnog prava donesena od strane Vijeća Europe koja svojim sadržajem uređuju pitanje zaštite nacionalnih manjina su Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1995.) i Europska povelja za regionalne ili manjinske jezike (1992.). Vijeće je također, osnovalo posebno tijelo koje se bavi pitanjima diskriminacije i rasizma Romske populacije. ECRI⁶¹ uz dužnost brige oko prava Roma, daje preporuke država članica za načelna pitanja u tome području. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina predstavlja prvi pravno obvezujući međunarodni instrument za zaštitu prava nacionalnih manjina. Zaštita prava navedenih u konvenciji temelje se na Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda s pripadajućim protokolima, kao i na obvezama po deklaracijama i konvencijama UN-a te dokumentima Konferencije o sigurnosti i suradnji u Europi, posebice Kopenhaškom dokumentu.⁶² Države potpisnice obvezale su se na provođenje konkretnih mjera, ali i na redovito izvještavanje o provedenom. Europska povelja za regionalne ili manjinske jezike iz 1994. godine ističe kulturnu raznolikost kao jedan od temeljnih principa na kojima se temelji zajednica suverenih i teritorijalno cjelovitih europskih država. Glavno obilježje povelje je očuvanje manjinskih jezika i dijalekata s jedne strane, a s druge njihovih dugogodišnjih običaja, tradicije i kulture. Zemlje potpisnice povelje se obvezuju na zaštitu i promicanje regionalnih ili manjinskih jezika jer su vrlo često izložene marginaliziranju. Oba dokumenta je Republika Hrvatska ratificirala 1998. godine. U današnje vrijeme, Vijeće Europe je uključeno u borbu protiv svih oblika netolerancije i diskriminacije pod geslom “živjeti zajedno u Europi 21. stoljeća”, gdje se velika pažnja pridodaje zaštiti ljudskih prava osjetljivih društvenih

⁶⁰ J.P. Liegeois: Romi u Europi, 2009. (str. 280.)

⁶¹ Punim imenom European Commission against Racism and Intolerance; osnovana 1993. godine sa ciljem suzbijanja sve većih problema rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije koji ugrožavaju ljudska prava i demokratske vrijednosti u Europi

⁶² Iz Preambule Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina;
<https://rm.coe.int/okvirna-konvencija-za-zastitu-nacionalnih-manjina/168094dfe6>

skupina prvenstveno Roma.⁶³ Nekoliko je ključnih elementa sustava Ujedinjenih naroda koji podupiru djelovanje u području uključivanja Roma. Prvi se odnosi na niz UN-ovih mehanizama za zaštitu ljudskih prava i činjenicu da agencije Ujedinjenih naroda pružaju podršku nacionalnim i lokalnim tijelima u cilju njihove učinkovite provedbe. Programi podrške poboljšanju zakonodavstva i javnih politika, praćenje provedbe i evaluacija javnih politika te istraživanje i analiza podataka na razne su načine pridonijeli i pridonose promjenama.⁶⁴ Kako bi se poboljšao status Roma u Europskoj uniji, Europska komisija je 2020. godine donijela novi desetogodišnji plan za potporu Roma. Dokumentom su donesene smjernice za područja na koja se treba dodatno uložiti napor a to su ravnopravnost, inkluzija u društvo, obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje i stambena pitanja. Zemlje članice su donošenjem svojih nacionalnih strategija, odlučile se osloniti na ovaj desetogodišnji plan u poboljšavanju statusa i položaja Roma u Europskoj uniji. Uz plan, Komisija je donijela i dokument Akcijski plan za borbu protiv rasizma za razdoblje 2020. do 2025. kojim će se nastojati suzbiti diskriminacija.

3.3 AKTERI

Bitan čimbenik u provedbi obrazovne politike Roma predstavljaju pojedinci, različite skupine, organizacije, civilno društvo koji na temelju vlastitih interesa, vrijednosti i karakteristika žele utjecati na oblikovanje rješenja problema obrazovanja Roma. Različite aktere možemo podijeliti na formalne i neformalne. Razlike između njih je to što formalni akteri imaju pravo sudjelovanja u javnim politikama na temelju Ustava (NN 56/1990) i zakona te iz toga proizlazi da je riječ o akterima sa sve tri razine vlasti. Neformalni akteri su akteri koji sudjeluju na temelju zainteresiranosti za određeni problem ili pitanje zastupajući interese određenih društvenih skupina.⁶⁵ Pod formalne aktere važno je istaknuti Vladu koja je još u počecima 2000-ih uočila problem Roma što je rezultiralo donošenjem Nacionalni program za Rome. Njena uloga dolazi do izražaja donošenjem različitih strategija za poboljšanje položaja, usvajanjem različitih zakona. Vlada RH poduzima niz koraka kroz aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja i Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Zadaća Ministarstva znanosti i

⁶³ <https://mvep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/multilateralne-organizacije-i-inicijative/vijece-europe-21909/21909>

⁶⁴ D. Bagić, I. Burić, I. Dobrotić, D. Potočnik, S. Zrinščak: Romska svakodnevnica u Hrvatskoj, 2015., (str. 7.)

⁶⁵ A. Petek, K. Petković: Pojmovnik javnih politika, 2014. (str. 23.)

obrazovanja ističe se provođenjem mjera i aktivnosti poput sufinanciranja roditeljskog udjela u predškolskom odgoju, osiguravanja učenja hrvatskoga jezika učenicima koji nedovoljno znaju hrvatski jezik, osiguravanja produženog boravka, školskih izleta, ljetnih škola i stipendija te mjere stručnog usavršavanja učenika, nastavnika, stručnih suradnika i romskih pomagača.⁶⁶ Ministarstvo upućuje obavijesti svim obrazovnim ustanovama na obaveznoj dostavi podataka o broju učenika pripadnika romske nacionalne manjine u predškolskom odgoju, osnovnom i srednjoškolskom odgoju na kraju i na početku svake školske godine radi izrade izvješća od strane Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Uloga škole i nastavnog osoblja je provedba utvrđenih ciljeva i osiguravanje jednakosti, međusobnog uvažavanja te prihvaćanja različitosti od strane drugih učenika. Prilagodbom nastave i metoda podučavanja, potaknut će se romsku djecu na učenje i rad na nastavi. Također obrazovne ustanove imaju važnu ulogu u ostvarivanju odnosa s obiteljima djece kako bi ih upoznali s važnosti obrazovanja te kako bi im pružili potporu u ostvarivanju istog s ciljem što većeg postotka završenosti obrazovanja i lakšeg daljnjeg zapošljavanja. Uloga vijeća i predstavnika nacionalnih manjina jest savjetodavne prirode u stvarima koje se tiču ili su od značaja za položaj nacionalnih manjina. Tijela jedinica lokalne i područne samouprave dužna su razmotriti, ali ne i prihvatiti mišljenja i prijedloge vijeća i predstavnika nacionalnih manjina.⁶⁷

Od neformalnih aktera važno je izdvojiti različite nevladine organizacije koje imaju ključnu ulogu u pružanju podrške svim Romima tijekom njihovog školovanja. Jedna od njih je Savez Roma "Kali Sara" koja sustavno promiče obrazovanje Roma i Romkinja održavanjem različitih projekata. Podizanjem kapaciteta romskih udruga i članova Vijeća romske nacionalne manjine za cilj ima prevenciju i podršku Romkinjama u slučajevima prisilnih brakova, maloljetničkih trudnoća i preranog odustajanja od školovanja.⁶⁸ Romska organizacija mladih Hrvatske je organizacija čija glavna uloga se vidi u zalaganju za uključivanje Roma u društvo. Zalažu se za kvalitetno, integrirano i redovno obrazovanje romske djece od najranije dobi pružajući podršku i pomoć mladima.⁶⁹ Važno je još naglasiti i međunarodne organizacije poput UNICEF-a čija uloga se ističe u zaštiti i unapređenju prava djece kako bi ostvarili svoj puni

⁶⁶ D. Potočnik, D. M. Seršić, N. Karajić: Uključivanje Roma u Hrvatsko društvo – obrazovanje i zapošljavanje, 2020. (str. 15.)

⁶⁷ Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine (str. 82.)

⁶⁸ https://kalisara.hr/projekti/obrazovane_romkinje/

⁶⁹ <https://www.romhr.hr/o-nama>

potencijal. Pruža financijsku i tehničku podršku pogotovo zemljama u razvoju kako bi formirale primjerene programe za pružanje usluga djeci i njihovim obiteljima.⁷⁰

3.4 OBRAZOVANJE

Obrazovanje je proces razvoja kognitivnih sposobnosti neke osobe. Osim školovanja ili formalnog obrazovanja, obrazovanje u značenju procesa u uporabi često zamjenjuju sinonimi kao što su stručno obrazovanje, izobrazba, trening i osposobljavanje.⁷¹ Sastavni je dio odgoja i pedagoškog djelovanja koje se izravno povezuje s intelektualnim odgojem. Ono se temelji na učenju te se zbog toga ne odnosi samo na stjecanje znanja već i na svladavanje učenja.⁷² Važno je za naš osobni napredak, ali se odnosi i na pružanje jednakih pozicija svakom pojedincu u društvu. Ako je u društvu veliki postotak neobrazovanih osoba ili onih s niskom razinom obrazovanja, to može dovesti do nestabilnosti društvenog sustava.⁷³

Europska je unija u okviru Lisabonske strategije istaknula ulaganje u obrazovanje kao jedan od glavnih prioriteta za stvaranje modernog i konkurentnog gospodarstva utemeljenog na znanju. Obrazovanje se ističe kao prioritet ekonomske politike i zbog mogućnosti koje pruža u pogledu socijalnog uključivanja marginaliziranih društvenih skupina, nezaposlenih i siromašnih.⁷⁴ Opća deklaracija o ljudskim pravima ističe kako svaki pojedinac ima pravo na odgoj i obrazovanje. Obrazovanje koje mora biti besplatno, jednako za sve i obavezno. Često način života, mjesto stanovanja, neimaština i financijska nestabilnost priječe osiguranje obrazovanja mlađim članovima romske obitelji ili uzrokuju prerano napuštanje školovanja. Još jedan od glavnih razloga za isključenje iz odgojno-obrazovnog sustava romske djece koja prema svojoj dobi i sposobnosti udovoljavaju uvjete za upis je nedovoljno poznavanje hrvatskog jezika. Većina Roma govori neki od dijalekata romskog jezika, ali i hrvatski jezik. Iskustva škola koje pohađaju pripadnici romske zajednice prikazuju da je poznavanje govornog romskog jezika

⁷⁰ L. Šikić-Mićanović, A. R. Ivatts, D. Vojak, M. Geiger-Zeman: *Socijalno uključivanje djece Roma*, 2015. (str. 5.)

⁷¹ M. Vekić, M. Mihaljević: *Obrazovanje pod pritiskom polisemije i sinonimije* (str. 1.)

⁷² Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

⁷³ B. Đukić, D. Kukovec: *Romsko pitanje u kontekstu Europske unije: pomaže li Europa integraciju Roma u Republici Hrvatskoj?* 2015.. (str. 137.)

⁷⁴ Z. Babić: *Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj*, 2004. (str. 30.)

relativno dobro, a pisanog slabo. Na hrvatskom se jeziku Romi mogu sporazumjeti, no ne govore ga dobro, što predstavlja veliki problem.⁷⁵ Značajan pomak u njihovom obrazovanju učinjen je donošenjem Kurikuluma za nastavni predmet Jezik i kultura romske nacionalne manjine u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (NN 52/2020). Donošenjem kurikuluma, romska nacionalna manjina prvi put je potpuno uključena u sustav odgoja i obrazovanja te je omogućeno učenje materijskog jezika ravnopravno za obje vrste romskog jezika kojim pričaju. Donošenjem kurikuluma učinjen je značaj iskorak i napredak za očuvanje njihovog jezika i identiteta.⁷⁶

Položaj Roma je nepovoljan najvećim dijelom zbog neredovitog pohađanja nastave, niske stope završenosti osnovnoškolskog obrazovanja, neadekvatnog praćenja obuhvata romske djece obveznim obrazovanjem i obrazovanjem po posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju, slabe podrške obrazovnim djelatnika. Romska djeca su često suočena s diskriminacijom kako od strane svojih vršnjaka u čijem društvu se ne osjećaju prihvaćeno tako i od strane učitelja.⁷⁷ Upravo ta diskriminacija je glavna prepreka za povećanje njihovog stupnja obrazovanja te uz nisku kvalitetu osnovnih životnih uvjeta dalje vuče nedovoljan obrazovni uspjeh, probleme sa zapošljavanjem i konkurentnošću na tržištu rada te stvaranje nekvalitetnog okruženja za život. Kako bi se osiguralo jednako postupanje, minimum diskriminacije te potpuno uključilo romsku djecu u obrazovanje potrebno je poduzeti određene mjere. Potrebno je ukloniti segregaciju⁷⁸ u školama, okončati svaki neprimjereni smještaj romskih učenika u škole za djecu s posebnim potrebama, smanjiti postotak ranog napuštanja školovanja, povećati pristup kvalitetnom obrazovanju i skrbi u ranom djetinjstvu, svesti na minimum nepismenost te promicati dostupnost izvannastavnih aktivnosti što obuhvaća uključivanje roditelja i dodatno usavršavanje učitelja.⁷⁹

⁷⁵ N. Hrvatić: Obrazovanje Roma u Hrvatskoj: pretpostavka za bolju kvalitetu života? 2005. (str. 186.)

⁷⁶ Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine

⁷⁷ D. Bagić, I. Burić, I. Dobrotić, D. Potočnik, S. Zrinščak: Romska svakodnevnica u Hrvatskoj, 2015., (str. 42.)

⁷⁸ Segregacija označava prostorno odvajanje pojedine rasne, etničke, vjerske ili klasne skupine na temelju diskriminacije

⁷⁹ N. Brica, S. Buzar: Integracija Romske nacionalne manjine nakon ulaska Republike Hrvatske u EU, 2017., (str. 290.)

3.4.1. PRAVNI TEMELJ OBRAZOVANJA NA RAZINI EUROPE

Na razini Europske unije, manjak obrazovanja pripadnika romske zajednice prepoznat je kao jedan od glavnih problema i donošenjem različitih dokumenata teže rješavanju tog problema. Želi se osigurati pristup kvalitetnom obrazovnom sustavu s ciljem smanjenja nejednakosti, diskriminacije te potaknuti fizički, psihološki i emocionalni razvoj djece te da se djeca osjećaju kao jednaki u odnosu na drugu djecu. Obrazovna politika provodi se još od kraja 80-ih godina prošlog stoljeća i sve do danas doneseni su mnogobrojni pedagoški materijali, dokumenti, preporuke, došlo je do suradnje između institucija (Europske komisije s kontaktnim centrom za pitanja Roma i Sinta (UNESCO-om).

Vijeće ministara je 1989. donijelo Rezoluciju o omogućavanju obrazovanja djeci Roma i Putnika. Rezolucijom se priznaje postojanje kulture Roma te poštovanje iste što se ističe u jednoj od točaka “kultura i jezik Cigana i Putnika sastavni su dio kulturnog i jezičnog naslijeđa zajednice već više od pet stoljeća”. Predlaže cijeli niz mjera koje bi države članice trebale uvesti na području privatnih struktura, obrazovnih metoda i pedagoškog materijala, zapošljavanja i stručne izobrazbe, istraživanja, savjetovanja.⁸⁰ Preporukom Odbora ministara državama članicama o obrazovanju romske djece utvrđuju se postojanje “hitne potrebe za postavljanjem novih temelja budućim obrazovnim strategijama koje će biti na dobrobit Roma u Europi, i to zbog visoke stope nepismenosti ili polupismenosti koja vlada u toj zajednici.”⁸¹ Ministri su smatrali da se ti problemi mogu riješiti samo ako se romskoj djeci omogući jednak pristup u odnos na drugu djecu iste dobi. Od ostalih zakonskih akata koji reguliraju područje obrazovanja Roma donesenih od strane Europske unije su Okvir EU za nacionalne strategije integracije Roma kojima ima cilj ukidanje višestoljetne isključenosti Roma u Europi te Preporuka o djelotvornim mjerama integracije Roma u državama članicama.⁸²

Pravo na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina, Romi ostvaruju u skladu s Ustavom Republike Hrvatske (NN 56/1990), Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (NN 155/2002) te Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih

⁸⁰ J.P. Liegeois: Romi u Europi, 2009. (str. 283.)

⁸¹ J.P. Liegeois: Romi u Europi, 2009. (str. 288)

⁸² J.P. Liegeois: Romi u Europi, 2009. (str. 285)

manjina (NN 51/2000). Prema čl. 11. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, Romi imaju pravo na odgoj i obrazovanje na svom jeziku i pismu, te se odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina vrši u predškolskim ustanovama kao i u osnovnim i srednjim školama, te drugim ustanovama s nastavom na jeziku i pismu kojim se služe, pod uvjetima i na način propisanim posebnim zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Važno je naglasiti i Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/2008) koji promiče zaštitu od diskriminacije po bilo kojoj osnovi te zaštitu ravnopravnosti i ostvarivanje jednakih mogućnosti svih građana Republike Hrvatske. Nadalje, istaknut ću i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 126/2012) (koji kroz nekoliko članaka ističe jednaka prava učenika u odgoju i obrazovanju u javnim ustanovama. Prema čl. 65 učenicima s teškoćama pripadaju i učenici koji su uvjetovani odgojnim, socijalnim, ekonomski, kulturnim i jezičnim čimbenicima. Prema tome, učenike romskog podrijetla možemo svrstati u tu skupinu zbog svojih ekonomskih neprilika, različite kulture i različitog jezika kojim se služe. Prema čl. 67 učenicima se treba omogućiti uvijete za zdrav mentalni i fizički razvoj te njihovu socijalnu dobrobit, spriječiti neprimjerene oblike ponašanja, omogućiti svim učenicima jednake uvijete te brigu o zdravstvenom stanju. Ministarstvo znanosti i obrazovanja izradilo je Program potpore u odgoju i obrazovanju pripadnika romske nacionalne manjine od 2021. do 2023. godine. Cilj Programa je pružiti potporu uključivanja djece i učenika pripadnika romske nacionalne manjine u odgojno-obrazovni sustav na svim razinama kako bi se osigurali uvjeti za njihovo uspješno obrazovanje i ostvarivanje što većeg stupnja obrazovanja.

3.5. VRSTE OBRAZOVANJA

Sustav obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine uređeno je Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN 51/2000), Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnim školama i srednjim školama (NN 126/2012) te je u skladu s Europskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima. Područje obrazovanja u Hrvatskoj sastoji se od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovnoškolskog, srednjoškolskog, visokoškolskog obrazovanja te obrazovanja odraslih. Prema čl. 66. Ustav RH (NN 56/1990) “Obrazovanje je u

Republici Hrvatskoj svakome dostupno, pod jednakim uvjetima, u skladu s njegovim sposobnostima”.

Svoje ustavno pravo na odgoj i obrazovanje ostvaruju prema tri osnovna modela školovanja:

1. Model A – prema ovom modelu, cjelokupna nastava izvodi se na jeziku i pismu nacionalnih manjina, uz obavezu učenja hrvatskog jezika u istom broju sati u kojem se uči jezik manjine. Takav oblik nastave se provodi u posebnoj ustanovi, ali ga je moguće provoditi u ustanovama s nastavom na hrvatskom jeziku u posebnim odjelima s nastavom na jeziku i pismu manjina,
2. Model B – prema ovom modelu nastava se izvodi dvojezično. Nastava prirodoslovne skupine predmeta izvodi se na hrvatskome jeziku, a društvene skupine predmeta na jeziku pripadnika nacionalne manjine,
3. Model C – prema ovom modelu nastava se izvodi na hrvatskom jeziku, uz dodatnih dva do pet školskih sati namijenjenih učenju i njegovanju jezika i kulture nacionalne manjine. Dodatna satnica u trajanju od pet školskih sati tjedno obuhvaća učenje jezika i književnosti nacionalne manjine, geografije, povijesti, glazbene i likovne umjetnosti. To je oblik nastave gdje se jezik manjine uči kao jezik sredine.⁸³

Obrazovanje nacionalnih manjina uključuje i dodatne oblike nastave kao što su zimske i ljetne škole te nastava u kojem se jezik manjine uči kao jezik sredine. Edukacijska ljetna škola „KALI SARE“ jedan je od projekata koji ima za cilj okupiti što veći broj romske djece iz svih krajeva zemlje i educirati ih o romskom jeziku, njegovoj povijesti, pravilnoj upotrebi i gramatici te potaknuti na očuvanju identiteta koji se s godinama gubi.

3.5.1. RANO I PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Rano i predškolsko obrazovanje uređeno je Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13, 98/19, 57/22) uz pripadajuće podzakonske akte. Zakonom se obuhvaća odgoj djece predškolske dobi koje se ostvaruje posebnim programima

⁸³ A. Brajša-Žganec, T. Brkljačić, R. Franc, M. Merkaš, I. Radačić, I. Sučić, L. Šikić-Mićanović: Analiza stanje prava djece u Hrvatskoj, 2014., (str. 95.)

usklađenim spram uzrasta djece. Predškolski odgoj je vrlo važna karika obrazovnog sustava jer razvija bolje verbalno izražavanje, matematičku pismenost i općenito intelektualni razvoj, bolji uspjeh u školi uz rjeđe ponavljanje razreda i viši postotak završavanja, više stope zaposlenosti i bolje zarade, bolje zdravstvene situacije, manja razina ovisnosti o sustavima državnih socijalnih programa i pomoći, niža stopa kriminaliteta te smanjenje rashoda državnog proračuna.⁸⁴ U toj dobi oni razvijaju bliski odnos s vršnjacima, usvajaju vještine koje uključuju pisanje, crtanje, uče biti poštovana i uče kako poštovati druge. Predškolska ustanova pruža okruženje koje djeca mogu istražiti i koje će im pomoći da izgrade samopouzdanje. Nacionalna strategija za uključivanje Roma prepoznaje važnost predškolskog odgoja i preporučuje minimalno dvije godine predškolskog obrazovanja Roma po pet sati dnevno tijekom jedne školske godine. Manjak zastupljenosti djece romskog podrijetla u predškolskom odgoju se događa zbog mnogobrojnih uzroka; neosviještenosti roditelja o važnosti predškolskog odgoja, nedostatak financijskih sredstava u proračunima lokalnih samouprava i kontinuiranog financiranja programa predškolskog odgoja, premalo mjesta u ustanovama predškolskog odgoja i loše obiteljske financijske situacije.⁸⁵

Na uključivanje Roma u što ranijim godinama u predškolski odgoj treba se inzistirati iz više razloga; prvenstveno da razvijaju jezične vještine – kako svojeg romskog jezika tako i hrvatskog jezika što će im kasnije olakšati bolju integraciju u obrazovni sustav. Iako je od 2015. godine vidljiv porast sudjelovanja djece romske manjine u predškolskom odgoju i obrazovanju, on je i dalje niskog postotka. Većina roditelja smatra kako je dijete u toj dobi premlado za sudjelovanje u predškolskom odgoju, pohađanje vrtića im predstavlja preveliki financijski izdatak ili ne vide potrebu za sudjelovanjem u predškolskom odgoju jer im dijete netko čuva kod kuće.⁸⁶ Poseban cilj koji je istaknut u Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine je povećati udio romske djece u predškolskom odgoju i podići kvalitetu odgoja kako bi se smanjile razlike u odnosu na drugu djecu. Ministarstvo znanosti i obrazovanja je prepoznalo potrebu za mjerom sufinanciranja vrtića romske djece te od 2009. osigurava sufinanciranje cijene predškolskog odgoja iz sredstava Državnog proračuna, a ostatak

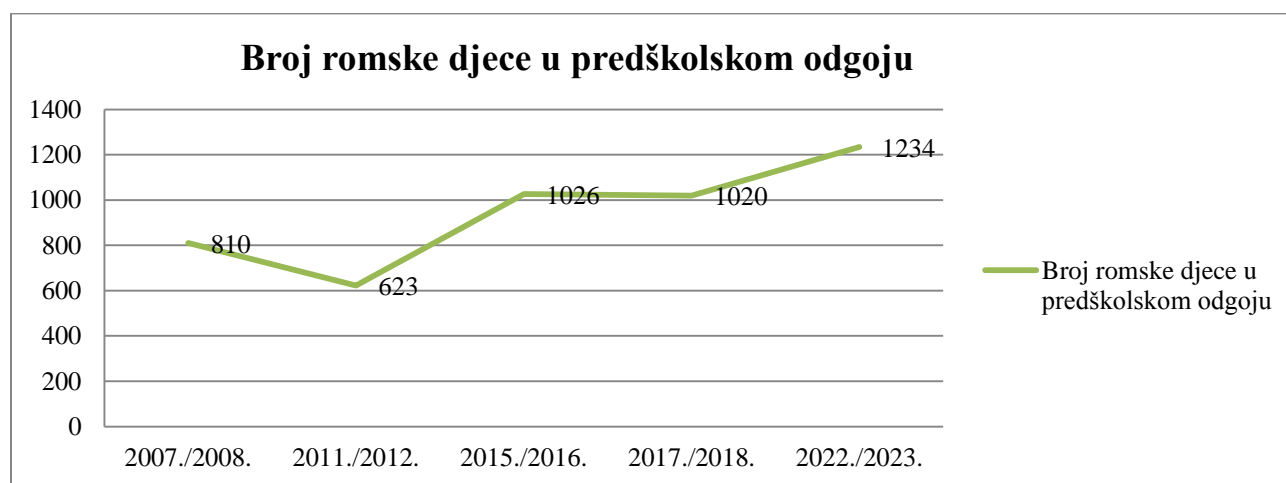
⁸⁴ D. Potočnik, D. Maslić Seršić, N. Karajić: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo, obrazovanje, zapošljavanje, 2020., (str. 30.)

⁸⁵ Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine

⁸⁶ D. Potočnik, D. Maslić Seršić, N. Karajić: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo, obrazovanje, zapošljavanje, 2020., (str. 43.)

se sufinancira iz sredstava lokalnih proračuna.⁸⁷ Uz besplatne vrtiće, osigurava se i sufinanciranje namjenskog prijevoza do predškole za romsku djecu koja žive u izoliranim, segregiranim mjestima s ciljem poboljšanja obrazovnih postignuća, socijalizacije te uključivanja u društvo.⁸⁸

Graf 2.: Prikazuje broj romske djece u predškolskom odgoju za školske godine 2007./2008., 2011./2012., 2015./2016., 2017./2018. i 2021./2022.

Izvor: Izradila autorica N. Štengl temeljem podataka dobivenih kontaktiranjem Ministarstva znanosti i obrazovanja – Sektor za nacionalne programe, akcijske planove i projekte

Iz priloženog grafa možemo vidjeti kako se je mijenjao broj romske djece u predškolskom odgoju od početka 20-ih pa sve do danas.⁸⁹ Od ukupnog broja djece, kojih je na početku školske godine 2021./2022. bilo 142.440⁹⁰, možemo zaključiti da je broj romske djece koji čine ukupnu brojku vrlo mali, ali da brojka pozitivno raste.

⁸⁷ Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine

⁸⁸ Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine

⁸⁹ Podatak preuzet kontaktiranjem Ministarstva znanosti i obrazovanja – Sektor za nacionalne programe, akcijske planove i projekte

⁹⁰ Državni zavod za statistiku; <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29006>

3.5.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 126/2012) osnovno obrazovanje je obavezno za svu djecu koja napune šest godina i traje osam godina. Glavni ciljevi koji se žele postići odgojem i obrazovanjem su: osigurati sustavan način poučavanja učenika, poticati i unapređivati njihov razvoj, razvijati svijet o nacionalnoj pripadnosti, odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osigurati učenicima stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad te cjeloživotno učenje.⁹¹

Broj romske djece koji svake školske godine upisuju osnovnu školu raste, ali taj broj je i dalje nedovoljan. Najveći problemi vezani uz osnovnoškolsko obrazovanje Roma su neredovitost pohađanja nastave, niska stopa završenosti osnovnog obrazovanja zbog napuštanja školovanja s navršenih 15 godina, neadekvatno praćenje zastupljenosti djece pripadnika romske nacionalne manjine koja se obrazuje po posebnim programima, nedovoljno financiranje programa produženog boravka, nedostatak potpore roditeljima, učenicima i učiteljima.⁹² Opći uspjeh učenika ocjenjuje se nedovoljnim uglavnom zbog neopravdanih izostanaka s nastave, loših rezultata na pojedinim predmetima tijekom školske godine, lošeg vladanja te procjene učitelja da učenik nije postigao zadovoljavajući napredak na kraju školske godine te da zbog toga neće moći pratiti program nastave višeg razreda. Gore navedeno rezultira ponavljanjem razreda od strane romskih učenika što je među njima u visokoj mjeri izraženo.⁹³ Za 85% Roma u Republici Hrvatskoj najveći stupanj ostvarenog obrazovanja jest završena osnovna škola ili manje od toga, pri čemu je udio Romkinja sa završenim osnovnim obrazovanjem (25,7%) niži od udjela Roma (31,1%). Što se tiče pismenosti, čak 17% Romkinja je nepismeno, a naspram 0,13% nepismenih žena u općoj populaciji to je veliki postotak. Za 27% mladih Romkinja u Hrvatskoj ključni razlozi koji dovode do prekida školovanja sklapanje su braka, trudnoća i postajanje roditeljem. Od Romkinja koje imaju djecu, njih 50% prvo dijete rodilo je u maloljetničkoj dobi, a 17% u

⁹¹ Članak 4. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 126/2012)

⁹² Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine

⁹³ T. Vukojičić Tomić: Zapošljavanje društvenih manjina u javnoj upravi (2016.), doktorska disertacija, Pravni fakultet, Zagreb (str. 305.)

dobi mlađoj od 16 godina.⁹⁴ Kako postoji svijest o ranom napuštanju obrazovanja Romkinja, Savez Roma u RH „Kali Sara“ u partnerstvu s Institutom za strane jezike s Islanda provodi projekt pod nazivom „Obrazovane Romkinje, osnažene romske zajednice“ za razdoblje od 2021. do 2024. godine. Cilj projekta je potaknuti mlade Romkinje koje su prerano prekinule svoje školovanje da sada privedu kraju svoje osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje te da ih se educira o njihovim ljudskim pravima kako bi se smanjili prisilni brakovi i maloljetničke trudnoće.⁹⁵ Zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika, propisuje se mjera uvođenja romskih pomagača u nastavi koji poznaju dijalekt romskog jezika kojim govore romska djeca u toj školi. Pomagači rade s djecom od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, pružajući im pomoć u socijalizaciji i svladavanju redovitog nastavnog plana i programa.⁹⁶ Romski pomagači moraju imati završenu najmanje srednju stručnu spremu, dobro poznavati hrvatski jezik i romski jezik kojim se učenici služe. Za romske pomagače, učitelje, stručne suradnike Agencija za odgoj i obrazovanja osigurava stručna usavršavanja s ciljem stjecanja dodatnih znanja i metoda kako bi se upoznali s anti-diskriminacijskim pristupima podučavanja, kako bi osigurali mjere za pružanje podrške učenicima koji su u riziku od napuštanja školovanja te na svakodnevnoj razini razvijali odnose s roditeljima i školom te djelatnicima Centra za socijalnu skrb.⁹⁷ Također, važno je naglasiti postojanje čistih romskih razreda koje pohađaju samo učenici romskog podrijetla i koje je karakteristično za području Međimurja. Razlozi koji se navode za formiranje takvih razreda odnosi se na nedovoljno poznavanje hrvatskog jezika, velik udio romske djece u ukupnom broj upisane djece gdje dolazi do nemogućnosti formiranja mješovitih razreda, manjak socijalnih vještina i otpor roditelja ostale djece prema mješovitim razredima.⁹⁸ Nadalje, Ministarstvo znanosti i obrazovanja osigurava posebnu pomoć u učenju hrvatskog jezika jer većina romske djeca ne poznaje hrvatski jezik ili je to na nedovoljnoj razini kvalitete. Uz produženi boravak, potiče se uključivanje učenika u dodatne aktivnosti umjerene obrazovnoj i socijalnoj integraciji.

⁹⁴ D. Potočnik, D. Maslić Seršić, N. Karajić: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo, obrazovanje, zapošljavanje, 2020., (str. 98.)

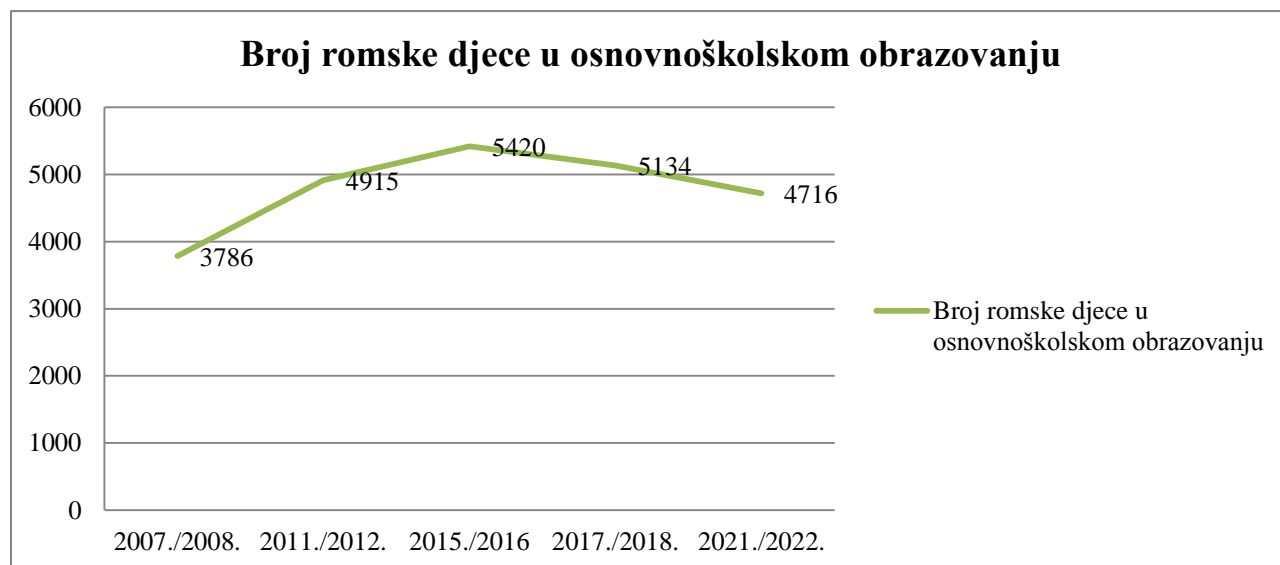
⁹⁵ http://kalisara.hr/projekti/obrazovane_romkinje/

⁹⁶ Nacionalni program za Rome, Vlada RH, 2003.

⁹⁷ Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027., Vlada RH

⁹⁸ T. Vukojičić Tomić: Zapošljavanje društvenih manjina u javnoj upravi (2016.), doktorska disertacija, Pravni fakultet, Zagreb (str. 287.)

Graf 3.: Prikazuje broj romske djece u osnovnoškolskom obrazovanju za školske godine 2007./2008., 2011./2012., 2015./2016., 2017./2018. i 2021./2022. školsku godinu.

Izvor: Izradila autorica N.Štengl temeljem podataka dobivenih kontaktiranjem Ministarstva znanosti i obrazovanja – Sektor za nacionalne programe, akcijske planove i projekte

Iz priloženog grafa možemo vidjeti kako se je mijenjao broj romske djece u osnovnoškolskom obrazovanju od početka 20-ih pa sve do danas.⁹⁹ Od ukupnog broja učenika, kojih je na početku školske godine 2021./2022. bilo 306.350¹⁰⁰, možemo zaključiti da je broj romske djece koji čine ukupnu brojku vrlo mali.

3.5.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Srednjoškolsko obrazovanje djece pripadnika nacionalnih manjina ostvaruje se prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN 51/2000), odredbama Zakona o srednjem školstvu (NN 69/2003) i drugih propisa. Kada se radi o srednjoškolskom obrazovanju, uglavnom je riječ o malom postotku Roma koji upisuju srednje

⁹⁹ Podatak preuzet kontaktiranjem Ministarstva znanosti i obrazovanja – Sektor za nacionalne programe, akcijske planove i projekte

¹⁰⁰ Državni zavod za statistiku; <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29006>

škole. Udio Roma koji završavaju srednjoškolsko obrazovanje je visok u zemljama srednjoistočne Europe (Poljska 23%, Češka 21%), ali i dalje nizak prema ukupnim standardima EU. Kako bi se potaknulo srednjoškolsko obrazovanje za pripadnike romske nacionalne manjine, omogućuje se stipendiranje srednjoškolaca svake akademske godine. Kada gledamo podatke vezane uz srednjoškolsko obrazovanje Roma u Hrvatskoj, uviđamo da je najveći postotak obrazovanih muških Roma u Istri i Primorju (29%) te u Zagrebu i Središnjoj Hrvatskoj (22%), a što se tiče Romkinja, u Zagrebu i okolici je 19% posto njih koje su završile srednju školu, dok se u ostalim regijama taj broj kreće između 4% i 13%. Iz navedenih podataka, zaključujemo da je taj postotak vrlo nizak naspram opće populacije gdje se taj broj za obrazovane muškarce kreće oko 60%, a za žene 45%.¹⁰¹

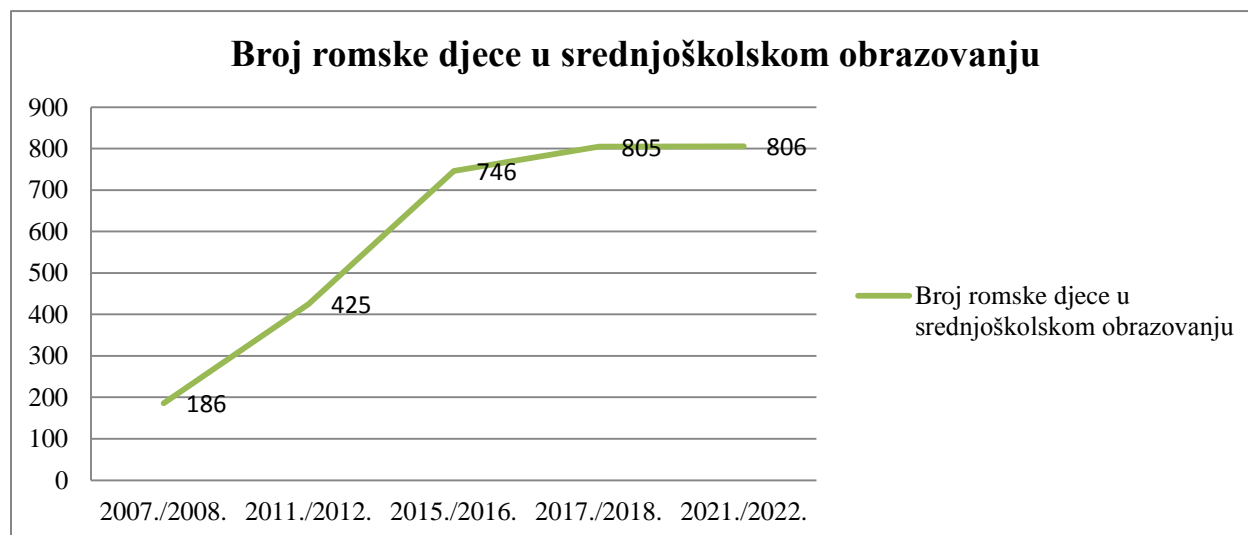
Jedan od ključnih razloga zašto mladi Romi odustaju od srednjoškolskog obrazovanja je nedostatak financijske potpore. Većina njih radi, što dovodi do izostanaka, lošijih rezultata, nepraćenje nastave što na kraju rezultira odustajanjem jer su stava da srednjoškolsko obrazovanje nije toliko važno i da nema razloga se truditi. U toj dobi se okreću neprihvatljivim oblicima ponašanja kao što je bavljenje kockom, krađom i drugim protuzakornim aktivnostima.¹⁰² Kako bi potaknuli važnost srednjoškolskog obrazovanja, donose se mnogobrojne mjere koje su usmjerene prema tome i imaju za cilj poboljšati pristup kvalitetnom obrazovanju, s naglaskom na uklanjanje segregacije i sprečavanja preuranjenog prekida školovanja. Ministarstvo znanosti i obrazovanja ističe davanje srednjoškolskih stipendija romskim učenicima koji nemaju materijalne mogućnosti za školovanje, sufinanciranje smještaja u učeničke domove te osiguranje jednokratne novčane pomoći redovitim učenicima koji završavaju srednjoškolsko obrazovanje. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih potiče aktivnost promocije strukovnih škola i budućih izbora zanimanja koja će pripadnicima romske nacionalne manjine omogućiti uključivanje u svijet rada. Usmjerena je na izbor zanimanja koja nude kvalifikaciju učenicima u što kraćem roku. Naglasak se stavlja na trogodišnje programe obrazovanja i na zanimanja koja su u većoj mjeri deficitarna. To se odnosi na zanimanja iz područja poljoprivrede, prehrane, graditeljstva i ugostiteljstva.¹⁰³

¹⁰¹ K. Klasnić, S. Kunac, P. Rodik: Uključivanje Roma u Hrvatsko društvo - žene, mladi i djeca, 2020. (str. 31.)

¹⁰² K. Klasnić, S. Kunac, P. Rodik: Uključivanje Roma u Hrvatsko društvo - žene, mladi i djeca, 2020. (str. 115.)

¹⁰³ Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027, Vlada RH

Graf 4.: Prikazuje broj romske djece u srednjoškolskom obrazovanju za školske godine 2007./2008., 2011./2012., 2015./2016., 2017./2018. i 2021./2022. školsku godinu.

Izvor: Izradila autorica N.Štengl temeljem podataka dobivenih kontaktiranjem Ministarstva znanosti i obrazovanja – Sektor za nacionalne programe, akcijske planove i projekte

Iz priloženog grafa možemo vidjeti kako se je mijenjao broj romske djece u srednjoškolskom obrazovanju od početka 20-ih pa sve do danas.¹⁰⁴ Od ukupnog broja učenika, kojih je na početku školske godine 2021./2022. bilo 145.390,¹⁰⁵ možemo zaključiti da je broj romske djece koji čine ukupnu brojku vrlo mali, ali ohrabrujuća je činjenica da njihov broj u srednjoškolskom obrazovanju unazad deset godina stagnira oko brojke 800 te je vidljiv drastičan porast broja učenika od školske godine 2007./2008. nadalje, što nam pokazuje kako je uočen problem niskog srednjoškolskog obrazovanja i kako se je različitim mjerama krenulo njegovom rješavanju.

3.6. SUDSKA PRAKSA

¹⁰⁴ Podatak preuzet kontaktiranjem Ministarstva znanosti i obrazovanja – Sektor za nacionalne programe, akcijske planove i projekte

¹⁰⁵ Državni zavod za statistiku; <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29006>

Antiromski rasizam očituje se kroz upotrebu pojedinih izraza i djela, kao i kroz institucionalne politike i prakse marginalizacije, isključenja, fizičko nasilje, obezvrjeđivanje romskih kultura i stilova života, te korištenje govora mržnje usmjerenog prema Romima kao i prema drugim pojedincima i skupinama koji su tijekom nacističke ere, kao i danas, percipirani, stigmatizirani ili progonjeni kao »Cigani«. To dovodi do postupanja prema Romima kao prema navodnoj tuđinskoj skupini i njihovog povezivanja s nizom pogrdnih stereotipa i iskrivljenih predodžbi koje predstavljaju specifičan oblik rasizma.¹⁰⁶ Diskriminacija Roma u Hrvatskoj zabranjena je Ustavom RH (NN 56/1990), međunarodnim propisima i konvencijama čija je Hrvatska potpisnica.¹⁰⁷ Institucije odgovorne za praćenje diskriminacije i poduzimanje odgovarajućih mjera u slučaju pojave iste su Ured pučkog pravobranitelja i Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Jedan od primjera diskriminacije prema toj marginalnoj skupini je Slučaj Oršuš i drugi protiv Republike Hrvatske (15766/03) . Petnaest hrvatskih državljana romskog podrijetla 2002. godine podnijelo je ustavnu tužbu protiv osnovnih škola koje su pohađali, države te Međimurske županije tvrdeći da su diskriminirani na temelju svoje nacionalne pripadnosti. Tvrđili su kako su bili razvrstani u posebna razredna odjeljenja na temelju činjenice nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika te kako je nastava bila značajno manjeg sadržaja i opsega u odnosu na službeno propisani plan i program. Nadalje, iz navedenog smatrali su kako su bili žrtve rasne diskriminacije i da im je povrijeđeno pravo na obrazovanje, kao i pravo na zaštitu od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja. Tuženici su pred domaćim pravosuđnim tijelima i pred Europskim sudom razdvajanje Roma u posebne razrede pokušali opravdati kao pozitivnu mjeru u odnosu na nacionalnu manjinu koja ima za cilj dodatno vježbanje i osposobljavanje za integraciju u normalne mješovite razrede, a ne diskriminaciju.¹⁰⁸ Vlada RH je u slučaju ove presude istaknula svoje mišljenje kako podnositeljima zahtjeva nije bilo uskraćeno pravo na obrazovanje jer su svi bili upisani u osnovnu školu u dobi kad su napunili sedam godina i jer su osnovnoškolsko obrazovanje pohađali do dobi od 15 godina do kada je obavezno. Vlada je priznala kako je nastavni plan i program u isključivo romskim razredima bio smanjen do 30% u odnosu na redovni program, ali je utvrdila kako je to dopušteno prema mjerodavnim domaćim zakonima te se odnosi na sve razredne odijel, ovisno o konkretnoj

¹⁰⁶ Zaključak o usvajanju pravno neobvezujuće Radne definicije antiromskog rasizma i diskriminacije Međunarodnog saveza za sjećanje na Holokaust (NN 8/2023)

¹⁰⁷ https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/RECI_Croatia-report_CRO-final-WEB.pdf

¹⁰⁸ I. M. Mijić Vulinović: Diskriminacija Roma u Republici Hrvatskoj – Odabrane presude Europskog suda za ljudska prava

stvarnoj situaciji, a ne isključivo za romske razredne odijele.¹⁰⁹ Domaća sudska tijela i Vijeće Europskog suda odbili su tužbu, prihvativši argument tuženika da je raspoređivanje u zasebne razrede bilo opravdano te utemeljeno na mišljenju povjerenstva čiji sastav čine ovlašteni stručnjaci i u čije mišljenje nema se razloga sumnjati. Međutim, slučaj dobiva zaokret nakon što je tužba dalje upućena Velikom vijeću Europskog suda koji je donio posve drugačiju presudu. On je istaknuo kako je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije,¹¹⁰ članka 14. Konvencije¹¹¹ u vezi s člankom 2. Protokola br 1.¹¹² te da su predlagatelji u uživanju svojeg prava na obrazovanje neizravno diskriminirani po osnovi pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini te je na tužitelja prebacio teret dokazivanja opravdanosti takve mjere.¹¹³

3.7. AKTUALNA PITANJA I PROBLEMI NA DRUŠTVENOJ AGENDI

Obrazovanje Roma kao i njihova socijalno pitanja predstavljaju probleme koji su često prisutni na društvenoj agendi.¹¹⁴ Romi kao manjinska skupina često su suočeni s diskriminacijom

¹⁰⁹ T. Baričić, studentica četvrtre godine Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Oršuš protiv Hrvatske: presuda Europskog suda za ljudska prava; Pravnik - Sudska praksa (2011.)

¹¹⁰ Čl. 6. EKLJP (pravo na pošteno suđenje) „Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde”

¹¹¹ Čl. 14. EKLJP (zabrana diskriminacije): „Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.“

¹¹² Čl. 2. Protokola 1. uz EKLJP (pravo na obrazovanje): „Nikome neće biti uskraćeno pravo na obrazovanje. U obavljanju svojih funkcija povezanih s odgojem i poučavanjem država će poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima.“

¹¹³ I. M. Mijić Vulinović: Diskriminacija Roma u Republici Hrvatskoj – Odabrane presude Europskog suda za ljudska prava

¹¹⁴ Dnevni red javnih politika predstavlja popis javnih problema, njihovih uzroka, simbola i rješenja koja stječu ili gube pozornost javnosti. Društvena agenda predstavlja razinu tog dnevnog reda i uključuje probleme koji potpadaju pod legitimno i zakonito djelovanje vlasti jer se u odnosu na sveobuhvatnu agendu (ona obuhvaća sve ideje koje mogu postati javne teme i problemi javnih politika) isključuje sve ono što neki članovi zajednice misle da bi trebalo biti predmetom javnih intervencija, ali za to država nema ovlasti - A. Petak, K. Petković: Pojmovnik javnih politika, 2014. (str. 54.)

na osnovi podrijetla, boje kože, izgleda, govora, što dovodi do neravnopravnog položaja u odnosu na druge učenike. Nedostatak pristupa kvalitetnom obrazovanju i uskraćivanju istog, rezultira velikom stopom siromaštva, nezaposlenosti, lošim osnovnim uvjetima za život te izoliranim naseljima od ostatka društva. Romi predstavljaju globalni problem; problem koji nije vezan samo za granice određene države nego je godinama prisutan na području cijele Europe. Status Roma neizbježna je tema u hrvatskom medijskom prostoru. Najaktualnija pitanja unazad nekoliko godina tiču se njihovog kako socijalnog, tako i obrazovnog pitanja. Ekonomska i osobna nesigurnost, nezaposlenost, kriminal i netolerancija, kao i neobrazovanost, loši uvjeti za život neki su od faktora koji doprinose češćoj pojavi nasilja u obitelji. Nasilje nad ženama u romskim obiteljima jedan je od nezaobilaznih tema kojoj treba posvetiti posebnu pozornost.¹¹⁵ Primjer nasilja je slučaj iz prosinca 2021. godine kada je pijani muškarac verbalno napao svoju suprugu te ju metalnom šipkom izudarao. Istom tom šipkom izudarao je i bebu te joj nanio duboke rane na glavi. Muškarac je navodno bio sklon alkoholu i obiteljskom naselju, ali ga nitko nikad nije prijavio policiji.¹¹⁶ Godinu prije toga, nevjenčani suprug je ubio svoju suprugu s kojom je imao devetero djece. Uhićeni muškarac bio je poznat policiji od ranije zbog niza prijava za sudjelovanje u masovnim tučnjavama, nasilju prema bratu, svojoj supruzi i učestalim krađama.¹¹⁷ Primjer vršnjačkog nasilja je ovogodišnji slučaj iz jedne osnovne škole u Slavonskom Brodu gdje su vršnjaci fizički napali učenicu romske nacionalnosti koja je završila u bolnici. Policija je istragu započela na temelju prijave bolnice, a ne škole koja je očito htjela prikriti slučaj.¹¹⁸ Iz navedenih primjera vidljivo je kako je nasilje dugogodišnji problem te kako bi se ono smanjilo, treba stvoriti uvjete za povjerenje romskog stanovništva u institucije. Povjerenjem u institucije, Romi bi prijavili svako nezakonito ponašanje s kojim se susretnu. 2020. godine provedeno je istraživanje o učestalosti nasilja nad ženama u romskim obiteljima. Od 350 ispitanica, 69% ispitanica je potvrdilo da je doživjelo nasilje u obitelji, dok njih 31% je negiralo da su bile žrtve nasilja tijekom dosadašnjeg života. 61% Romkinja je potvrdilo kako je barem jednom u svome životu bilo izloženo nekom obliku nasilja (psihičkom, fizičkom,

¹¹⁵ Klasnić, K.; Kunac, S.; Rodik, P.; Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, 2020 (str. 89)

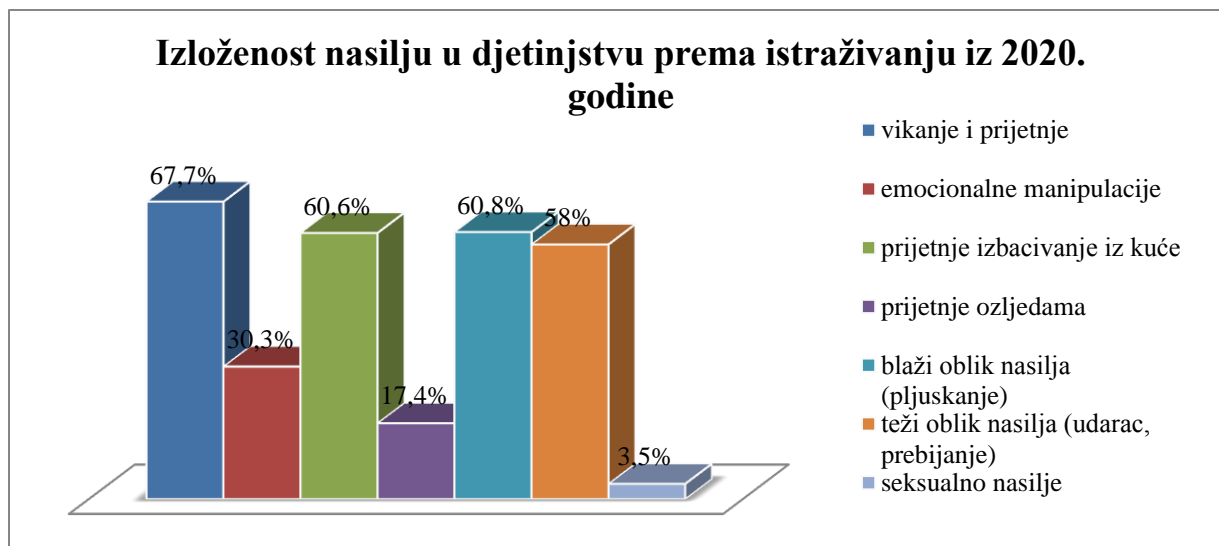
¹¹⁶ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/zasto-se-svi-prave-da-ne-postoji-ozbiljan-problem-s-romskim-naseljima/2327020.aspx>

¹¹⁷ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/nasilje-u-romskim-naseljima-je-velik-problem-policija-ne-radi-svoje-posao/2419091.aspx>

¹¹⁸ <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/otkrivamo-ucenici-u-slavonskom-brodu-premlatili-djevojacicu-romske-nacionalnosti-skola-nije-prijavila-slucaj-policiji/>

ekonomskom).¹¹⁹ Dio istraživanja se odnosio na nasilje koje su te ispitanice doživjele u djetinjstvu do svoje 15te godine i čije rezultate ću iskazati u grafu ispod.

Graf 5.: Prikaz postotka izloženosti vrstama nasilja u djetinjstvu prema istraživanju provedenom na 350 ispitanica iz 2020. godine

Izvor: Izradila autorica N. Štengl temeljem podataka iz članka Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije.

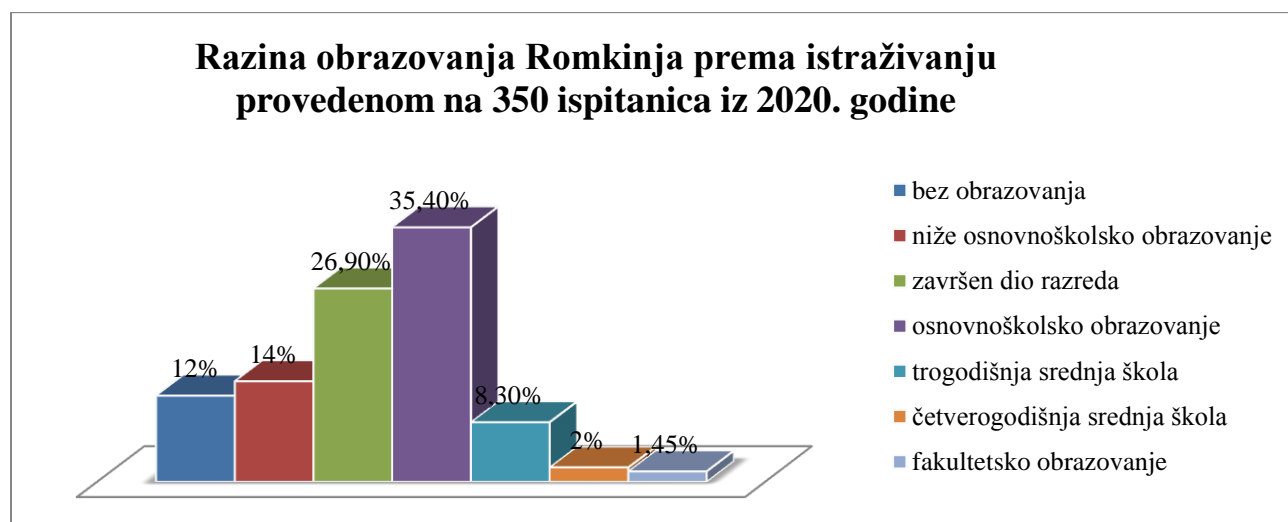
Uz nasilje, aktualni problem predstavlja i nepovoljniji položaj žena i mladih Roma u odnosu na druge zemlje Europske unije. Iako se donošenjem Nacionalnog plana, provođenjem različitih kampanja i projekata pokušava smanjiti postotak neobrazovanih Roma i Romkinja, povećati obrazovanje i samostalnost žena, još uvijek je suprotno. Veliki je postotak Romkinja koje nemaju završenu školu, radno su neaktivne i brinu za djecu kod kuće. Manji je postotak onih koje rade, većinom rade na privremenim ili sezonskim poslovima.¹²⁰ 2020. godine provedeno je istraživanje na području Međimurske županije o stupnju završetka obrazovanja. Istraživanje je obuhvatilo 350 ispitanica čije podatke ću prikazati u grafu ispod. Radni status

¹¹⁹ A. Racz, B. Rončević, M. Milošević (2022.), Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije, (str. 33.)

¹²⁰ <https://www.24sata.hr/news/romkinje-u-hrvatskoj-su-u-najgorem-polozaju-u-odnosu-na-druge-zemlje-europske-unije-896150>

pokazuje da je od 350 ispitanica, njih 160 nezaposleno, stalan posao sa stalnim mjesečnim prihodima imalo je 14 ispitanica, a preostale 174 ispitanice su radile privremene i sezonske poslove.¹²¹

Graf 6.: Prikaz razine obrazovanja Romkinja prema istraživanju provedenom na 350 ispitanica iz 2020. godine

Izvor: Izradila autorica N. Štengl temeljem podataka iz članka Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije

Uz nedovoljno obrazovanje Romkinja veže se i problem maloljetničkih brakova i trudnoća. Taj problem je i dalje vrlo aktualan u 21. stoljeću. Sklapanje ranih brakova, ima ozbiljne posljedice na opći status Romkinja. Romkinje koje se udaju i osnuju obitelj u vrlo mladoj dobi istovremeno živeći u lošim socio-ekonomskim uvjetima, u velikoj su mjeri izložene isključenju iz društva i marginalizaciji. Često je prisutna pojava dogovorenih maloljetničkih brakova koji se opravdavaju kao dio romske tradicije i običaja. Istraživanjem bračnog statusa u romskim naseljima u Međimurju došlo se je do podataka da u dogovorenom braku živi 18,3% osoba, 40% Romkinja je samo izabralo svojeg partnera, ali uz suglasnost svoje obitelji, 37,7% je odabralo partnera bez miješanja svoje obitelji, a 3,4% Romkinja nisu zasnovale bračnu

¹²¹ A. Racz, B. Rončević, M. Milošević (2022.), Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije, (str. 30.)

zajednicu.¹²² Primjer toga je djevojka Laura iz Zagreba koja je u 15. godini života postala majka. Ona je htjela nastaviti svoje obrazovanje unatoč činjenici što je rodila, iako ju njena obitelj u tome nije podržavala i očekivali su da će napustiti školovanje i posvetiti se obiteljskom životu jer su smatrali da od obrazovanja nema nikakve koristi.¹²³

Tablica 1.: Bračni status mladih Roma i Romkinja

	14 - 19 godina		20 – 24 godina		25-29 godina		Ukupno	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Oženjen/ Udata	7,2%	14,4%	30,1%	37%	46,5%	47,9%	25,1%	30,3%

Izvor: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo - žene, mladi i djeca

O problemu maloljetničkih trudnoća raspravljalo se 2022. godine u Osijeku na okruglom stolu pod nazivom „Kako iz začaranog kruga siromaštva“. Postoji svijest o problemu maloljetničkih trudnoća u više od 50% Romkinja. Istraživanjem koje je uključilo 350 Romkinja unutar 12 naselja Međimurske županije došlo se je i do sljedećih podataka vezanih uz dob rađanja prvog djeteta.¹²⁴

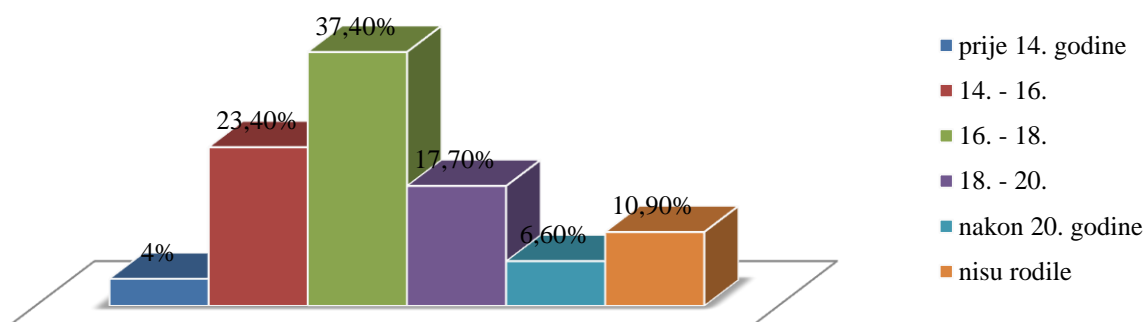
Graf 7.: Prikaz postotka prosječne dobi rađanja prvog djeteta 350 Romkinja uključenih u istraživanje 2020. godine

¹²² A. Racz, B. Rončević, M. Milošević (2022.), Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije, (str. 29.)

¹²³ <https://www.zeneimediji.hr/svaka-dodatna-godina-skolovanja-znatno-smanjuje-mogucnost-udaje-i-trudnoce-u-maloljetnickoj-dobi/>

¹²⁴ A. Racz, B. Rončević, M. Milošević (2022.), Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije, (str. 30.)

Dob rađanja prvog djeteta prema istraživanju iz 2020.

Izvor: Izradila autorica N. Štengl temeljem podataka iz članka Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije

3.8. IMPLEMENTACIJA I EVALUACIJA

Tumačeći obrazovnu i socijalnu politiku prema Romima, možemo reći da se radi o pristupu odozgo prema dolje jer se različita rješenja i mjere donose na najvišim razinama koja se kasnije primjenjuju na najnižu razinu - pripadnike nacionalnih manjina. Potpuna implementacija se možda neće ostvariti zbog toga što ne postoji točan broj pripadnika romske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Svakodnevni problemi s kojima se Romi susreću tijekom svojeg obrazovanja mogu se riješiti različitim instrumentima. Kao instrument nodalnosti važno je istaknuti organiziranje različitih nacionalnih kampanja koje imaju za cilj smanjivanje jaza u sudjelovanju u predškolskom odgoju i obrazovanju između romske djece i djece iz opće populacije, smanjivanje jaza u dovršetku srednjoškolskog obrazovanja između mladih Roma i mladih iz opće populacije te povećanje udjela mladih Roma u visokom obrazovanju. Nacionalna kampanja „Pokreni kotač znanja“ ima dva cilja; osvijestiti široku javnost o važnosti obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine te potaknuti njihovo sudjelovanje u obrazovanju. Provođenjem kampanja želi se riješiti problem diskriminacije koji je sveprisutan i omogućiti romskoj djeci obrazovanje pod jednakim mogućnostima kao za sve. Kako bi ostvarivanje ciljeva bilo uspješno, kampanja uključuje motivacijske radionice s roditeljima i djecom, natječaje za

najbolje romske učenike, regionalnu edukaciju romskih pomagača te nacionalne stručne skupove kako bi se unaprijedilo razumijevanje svih koji sudjeluju o faktorima koji pridonose pozitivnom obrazovanju Roma.¹²⁵ Druga važna kampanja je kampanja Vijeća Europe “Dosta” kojoj je Republika Hrvatska pristupila 2008. godine, a koja je namijenjena cjelokupnoj borbi protiv diskriminacije. Kako bi se sve mjere i aktivnosti utvrđene Nacionalnim planom ostvarile, važno je da za njihovo provođenje postoji financijska podloga. Neke od mjere za koje je potrebno osigurati financijska sredstva je prijevoz romske djece od mjesta stanovanja do obrazovne ustanove ako je otežano, omogućiti dovoljan broj romskih pomagača koji će biti dovoljno educirani, važno je osigurati dodatnu nastavu pogotovo za djecu koja imaju poteškoće u učenju i one koji nedovoljno poznaju hrvatski jezik. Za provedbu tih, ali i ostalih mjera i aktivnosti Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine procjenjuje se da će financijski plan za učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom obrazovanju iznositi 99.788,177,00 kuna. Za učinkovit i jednak pristup Roma (u dobi od 16 do 65 godine) kvalitetnom i održivom zapošljavanju za razdoblje od 2021. do 2027. financijski plan će iznositi 18.854.000,00 kuna. Sredstva za financiranje obrazovne politike ostvaruju se iz državnog proračuna te manjim djelom iz fondova EU i zajmova.

Nacionalni plan za uključivanje Roma je dokument koji je Vlada donijela radi uključivanja Roma u društveni i politički život, očuvanje tradicije, pitanja zdravstvene i socijalne zaštite i zapošljavanja te prilagodba sredini i osnaživanje osjećaja jednakosti s drugima. Nacionalnim planom prepoznata je potreba vanjske evaluacije te periodične revizije strateškog i operativnog dokumenta kako bi se osigurala usklađenost ciljeva strategije s kretanjima vezanima uz uključivanje Roma. O provedbi Nacionalnog plana Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina putem Izvješća o provedbi operativnih dokumenata Nacionalnog plana izvještava Koordinacijsko tijelo za sustav strateškog planiranja i upravljanja razvoje RN. 2021. godine proveden je i interni postupak prethodnog vrednovanja kojoj je cilj bio provjeriti opravdanost i relevantnost Nacionalnog plana. Polovicom 2024. godine uslijedit će formativna evaluacija koja će imati za cilj preispitati važnost, djelotvornost, usklađenost, učinkovitost i dosljednost Nacionalnog plana za uključivanje Roma iz perspektivne ključnih dionika i donositelja odluka. 2027. godine planirana je vanjska evaluacija s ciljem procjene učinka provedbenih mjera na

¹²⁵ Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine (str. 69.)

definirana područja intervencije.¹²⁶ Uz vanjsku evaluaciju, važno je naglasiti i srednjoročnu evaluaciju - uz pomoć nezavisnog stručnjaka i aktivno sudjelovanje romskih udruga, takva evaluacija je usmjerena na analizu dostupnih primarnih podataka i fokusirane pilot ankete radi identifikacije trendova. Povjerenstvo koje je osnovano radi praćenja provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013. do 2020. godine nastavit će funkcionirati i za praćenje Nacionalnog plana. Izvješćem za 2022. godinu o provođenju Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021. i 2022. godinu utvrđeno je kako raste postotak djece u vrtićima. Ministarstvo znanosti i obrazovanja u 2022. godini je sufinanciralo roditeljski udio za 576 djece, a ukupan broj djece u programima predškolskog odgoja bio je 1234 u 72 dječja vrtića.¹²⁷ Djeci je omogućeno pohađanje dvogodišnjeg programa predškolskog odgoja zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika te stjecanje potrebnih kompetencija kako bi bila spremna za polazak u osnovnu školu. U okviru aktivnosti sufinanciranja didaktičke opreme i školskog pribora za učenike osnovnih škola pripadnike romske nacionalne manjine Ministarstvo znanosti i obrazovanja je u 2022. godini osiguralo sredstva za 19 osnovnih škola u kojima se provodi produženi boravak u koji je uključeno ukupno 650 djece. Aktivnost je osmišljena kako bi se učenicima koji dolaze iz obitelji koje žive u siromaštvu i otežanim uvjetima te ne raspolažu potrebnim školskim priborom omogućilo nesmetano izvršavanje školskih obveza. Na početku školske godine 2022./2023. u osnovnoškolsko obrazovanje bilo je uključeno 5216, više nego na početku prethodne školske godine iz čega je vidljivo kako brojka iz godine u godinu raste. Na početku školske godine 2022./2023. 494 djece bila su uključena u produženi boravak, za 535 djece osigurano je dodatno učenje hrvatskog jezika te je 705 djece bilo uključeno u izvannastavne aktivnosti. U osnovnim školama su u 2022. godini djelovala 24 romska pomagača, za čiji se rad sredstva osiguravaju u državnom proračunu Republike Hrvatske i čiji angažman doprinosi boljoj socijalizaciji, svladavanju školskog gradiva i hrvatskog jezika. Na početku školske godine 2022./2023. u srednjoškolsko obrazovanje bilo je uključeno 805 učenika romske nacionalne manjine, gotovo identična brojka kao i 2021./2022. školske godine. Ministarstvo znanosti i obrazovanja je osiguralo stipendije za sve studente romske manjine, kojih je 2022. godine bilo 51. Uz stipendije,

¹²⁶ Nacionalni plan za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine (str. 75.)

¹²⁷ Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027., za 2022. godinu (str. 7.)

osiguran je i smještaj za 18 studenata u studentske domove.¹²⁸ Izvješće nam pokazuje velike uspjehe u području obrazovanja te uspješnost samih mjera utvrđenih Nacionalnim planom.

4. ZAKLJUČAK

Pitanje nedovoljnog obrazovanja, ali i ostala pitanja koja dolazi uz to; diskriminacija, segregacija, nejednakost pripadnika romske nacionalne manjine su pitanja o kojima se već nekoliko godina raspravlja i koje će se pokušati riješiti još toliko godina. Hrvatska je prepoznala taj problem i krenula u njegovo rješavanje ratificirajući europske dokumente, sagledavajući europske primjere sve s ciljem donošenja Nacionalnog plana i Nacionalne strategije koje će pomoći u sagledavanju problema nedovoljno obrazovanih Roma i donošenju rješenja. To je dobar početak jer su se uočili problemi i napokon se nešto želi poduzeti. Da bi se takvi problemi adekvatno riješili, potrebno je dodatno izmijeniti zakonodavstvo, poboljšati obrazovni sustav prvenstveno obrazovanje učitelja i stručnih suradnika. Dodatnim usavršavanjem nastavnika, približavanjem im romske kulture i tradicije, time će učenicima pokazati interes za poštovanje i prihvaćanje romske djece. Iako broj djece u predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju iz godine u godinu pokazuje pozitivne rezultate, brojke su još uvijek nedovoljne. Još uvijek postoji dio djece koja napušta školu, postoji osjećaj nepripadnosti i izoliranost od strane ostale djece u populaciji, diskriminacija, neshvaćanje roditelja o važnosti predškolskog odgoja, nedovoljna financijska stabilnost romske obitelji. Uviđajući u te probleme, Vlada Republike Hrvatske je 2021. godine donijela Odluku o donošenju Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine. U području obrazovanja Planom se predlažu mjere koje će imati za rezultat smanjivanje čistih romskih razreda, smanjivanje jaza u sudjelovanju u obrazovanju romske djece i djece iz opće populacije, pružanje podrške putem dodatnih aktivnosti te podrška u nastavku obrazovanja nakon osnovnoškolskog obrazovanja. Uz Plan, ističe se i provođenje nacionalnih kampanja kojima se želi osvijestiti široku javnost o važnosti obrazovanja, jednakim mogućnostima za sve, informirajući roditelje i samu djecu.

¹²⁸ Izvješće za 2022. godinu o provođenju akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021. i 2022. godinu (str. 34.- 54.)

Krajnji cilj je uspješan završetak obrazovanja Roma u što većem postotku što će im omogućiti lakše zapošljavanje i osjećaj pripadnosti u društvu.

5. LITERATURA

a) knjige i članci

1. Babić, Z., (2004.) *Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj*
2. Bagić, D., Burić, I., Dobrotić, D. i dr. (2015.) *Romska svakodnevica u Hrvatskoj*
3. Brica, N., Buzar, S. (2017) *Integracija Romske nacionalne manjine nakon ulaska RH u EU*
4. Brajša Zganec, A., Brkljačić, T., Franc, R. i dr. (2014.) *Analiza stanje prava djece u Hrvatskoj*
5. D. Bagić, I. Burić, I. Dobrotić, D. Potočnik, S. Zrinščak: *Romska svakodnevica u Hrvatskoj, 2014.*
6. Čačić Kumpes, J., Kumpes, J., (2005.) *Kulturna različitost i etničke manjine*
7. Đukić, B., Kukovec, D., (2015.) *Romsko pitanje u kontekstu Europske unije: pomaže li Europa u integraciji Roma u RH?*
8. Hal Kempley, C. (2004.) *Policy*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb
9. Hill, M. (2010.) *Proces stvaranja javnih politika*; Fakultet političkih znanosti, Zagreb
10. Hrvatić, N. (2005.) *Obrazovanje Roma u Hrvatskoj: pretpostavka za bolju kvalitetu života*
11. Kajtazi, V. 2009, *Svjetski dan romskog jezika : 03.-05. studenog*, Simpozij o romskom jeziku (2009. godine Zagreb : zbornik)
12. Klasnić, K.; Kunac, S.; Rodik, P.; *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, 2020
13. Liegeois, J.P. (2009.) *Romi u Europi*
14. Mesić, M.: *Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje u Hrvatskoj*. U: Nacionalne manjine u demokratskim društvima, 2013. (str. 112.)

15. Misković, M. (2013.) *Obrazovanje Roma u Europi: prakse, politike*
16. Musa, A. Banić, S., Džinić, J., Đurman, P. i dr. (2020.) *Regulacijski menadžment: Nastavni materijal 2020.*, Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
17. Novak, J., (2004.) *Romska zajednica i međunarodne institucije: tek relativan uspjeh zaštite ljudskih i manjinskih prava*
18. Petek, A. i Petković, K. (2004) *Pojmovnik javnih politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti
19. Potočnik, D., Maslić Seršić, D., Karajić, N. (2020.) *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo, obrazovanje, zapošljavanje*
20. Petek, A. (2012.) *Što su hrvatske javne politike?* Fakultet političkih znanosti
21. Perko Separović I. (2006.) *Izazovi javnog menadžmenta*
22. Petak, Z. (2013.) Policy pristup u hrvatskoj javnoj upravi, U: Musa, A. 4. *Forum za javnu upravu*. Zagreb (str.37.)
23. Petak, Z. (2008.) Javne politike i problemi modernog upravljanja. *Hrvatska i komparativna javna uprava* (443.462.)
24. Petričušić, A. (2006.) Zaštita prava manjina u Europskoj uniji, *Kulturna autonomija nacionalnih manjina*
25. Punda, V., (2005.) *Načelo diskriminacije – jedno od temeljnih načela zaštite ljudskih pravai i sloboda*
26. Racz, A., (2022.) *Romi u Hrvatskoj kroz povijest – od nepoznavanja i stereotipizacije do prihvaćanja* (281.-299.)
27. Racz, A., Rončević, B., Milošević, M. (2022.), Logistički regresijski model predikcije izloženosti nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima Međimurske županije
28. Sikić Mićanović, L., Ivatts, A., Vojak, D., Greiger Zeman, M. (2015.) *Socijalno uključivanje djece Roma*
29. Šlezak, H. (2022) Kamo su nestali Romi? Promišljanje o prvim rezultatima popisa iz 2021. na primjeru usporedbe prirodnog i ukupnog kretanja broja stanovnika romskih naselja Parag i Piškorovec u Međimurskoj županiji, *Sociologija i prostor* (341. – 356.)
30. Šikić-Mićanović, L., Ivatts, A.R., Vojak, D., Geiger-Zeman, M.: *Socijalno uključivanje djece Roma*, izvještaj za Hrvatsku 2015.

31. Štambuk, M., (2009.) *Kako žive hrvatski Romi*
32. Štambuk, M., (2000.) *Romi u društvenom prostoru Hrvatske*
33. Vojak, D., (2004.) *Romi u popisima stanovništva iz 1921. i 1931. na području Hrvatske, Migracijske i etničke teme*
34. Vekić, M., Mihaljević, M. (2015.) *Obrazovanje pod pritiskom polisemije i sinonimije*, Zagreb
35. Vojak, D., Kovačev, N., (2017.) *Romi u hrvatskim zemljama u 14. i 15. stoljeću*
36. Vukojičić Tomić, T., (2016.) *Zapošljavanje društvenih manjina u javnoj upravi*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Zagreb
37. Young, E., Quinn, L. (2007) *Pisanje djelotvornih prijedloga za javne politike: vodič za policy savjetnike u zemljama Srednje i Istočne Europe*, Zagreb: DIM

b) web stranice

1. Romkinje u hrvatskoj su u najgorem položaju u odnosu na druge zemlje“, 24 sata. Pristupljeno 1.6.2023.
<https://www.24sata.hr/news/romkinje-u-hrvatskoj-su-u-najgorem-polozaju-u-odnosu-na-druge-zemlje-europske-unije-896150>
2. „Učenici u slavonskom brodu premlatili djevojčicu romske nacionalnosti. Škola nije prijavila slučaj policiji“, Telegram. Pristupljeno 1.6.2023.
<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/otkrivamo-ucenici-u-slavonskom-brodu-premlatili-djevojčicu-romske-nacionalnosti-skola-nije-prijavila-slucaj-policiji/>
3. „Nasilje u romskim naseljima je velik problem, policija ne radi svoj posao“, Index. Pristupljeno 1.6.2023.
<https://www.index.hr/vijesti/clanak/nasilje-u-romskim-naseljima-je-velik-problem-policija-ne-radi-svoj-posao/2419091.aspx>
4. „Zašto se svi prave da ne postoji ozbiljan problem s romski naseljima“, Index. Pristupljeno 1.6. 2023.

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/zasto-se-svi-prave-da-ne-postoji-ozbiljan-problem-s-romskim-naseljima/2327020.aspx>

5. Obrazovane Romkinje, osnažene romske zajednice! Pristupljeno 15.4.2023.
https://kalisara.hr/projekti/obrazovane_romkinje/
6. Romska organizacija mladih Hrvatske. Pristupljeno 20.4.2023.
<https://www.romhr.hr/o-nama>
7. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, Vijeće Europe. Pristupljeno 20.3.2023.
<https://mvep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/multilateralne-organizacije-i-inicijative/vijece-europe-21909/21909>
8. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Izrada i provedba Nacionalnog programa. Pristupljeno 20.3.2023.
<https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/383>
9. „Gotovo 50% Romkinja u Hrvatskoj rađa u maloljetnoj dobi“, Indeks. Pristupila 22.6.2023.
<https://www.index.hr/vijesti/clanak/gotovo-50-posto-romkinja-u-hrvatskoj-radja-u-maloljetnoj-dobi/2404058.aspx>

c) pravni propisi

1. Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine, Vlada RH
2. Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027., Vlada RH
3. Nacionalni plan za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine, Vlada RH
4. Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2007. godine
5. Nacionalni program za Rome, Vlada RH, 2003.

6. Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine,
Vlada RH
7. Program potpore u odgoju i obrazovanju pripadnika Romske nacionalne manjine od 2021. do 2023. godine
8. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
9. Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i pravima etničkih ili nacionalnih zajednica ili manjina (NN 34/1992)
10. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/2002)
11. Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN 51/2000)
12. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 126/2012)
13. Zakon o suzbijanju diskriminacija (NN 85/2008)
14. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13, 98/19, 57/22)

d) Popis grafikona

1. Graf 1: Broj romske populacije u Republici Hrvatskoj prema popisima stanovništva iz 2001., 2011. i 2021. godine10
2. Graf 2: Broj romske djece u predškolskom odgoju za školske godine 2007./2008., 2011./2012., 2015./2016., 2017./2018. i 2021./2022. školsku godinu29
3. Graf 3: Broj romske djece u osnovnoškolskom obrazovanju za školske godine 2007./2008., 2011./2012., 2015./2016., 2017./2018. i 2021./2022. školsku godinu.....32
4. Graf 4: Broj romske djece u srednjoškolskom obrazovanju za školske godine 2007./2008., 2011./2012., 2015./2016., 2017./2018. i 2021./2022. školsku godinu.....34
5. Graf 5.: Prikaz postotak izloženosti vrstama nasilja u djetinjstvu prema istraživanju provedenom na 350 ispitanica iz 2020. godine.....36
6. Graf 6: Prikaz razine obrazovanja Romkinja prema istraživanju provedenom na 350 ispitanica iz 2020. godine38
7. Graf 7.: Prikaz postotka prosječne dobi rađanja prvog djeteta 350 Romkinja uključenih u istraživanje 2020. godine.....40

e) Popis tablica

1. Tablica 1.: Bračni status mladih Roma i Romkinja41